

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2020

Anna Šuhájková

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Sourozenecké konstelace a jejich vliv na rodinný život

Bakalářská práce

Autor: Anna Šuhájková

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Anna Šuhájková

Studium: F17BP0158

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Sourozenecké konstelace a jejich vliv na rodinný život a životní dráhy**

Název bakalářské práce AJ: Sibling constellation and its influence on family life and career

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou sourozeneckých konstelací jako součásti rodinného života. Na základě provedené heuristiky bude upřesněn konkrétní cíl práce a volba cílové populace. Hlavním předmětem empirického šetření je zjistit, jaký vliv mají sourozenecké konstelace na rodinný život a životní dráhy členů rodiny, a to ve zvolených výzkumných souborech. Předpokládaným řešeným problémem jsou také nerovnosti a způsoby jejich řešení. Bude uplatněna kvalitativní metoda s důrazem na řízené rozhovory podle předem připraveného scénáře.

MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X. KATRŇÁK, Tomáš. Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti. Praha: Dokořán, 2011. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-352-3. NOVÁK, Tomáš. Sourozenecké vztahy. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2075-3. LEMAN, Kevin. Sourozenecké konstelace: nové, přepracované vydání. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1100-6. ŠANDEROVÁ, Jadwiga a Olga ŠMÍDOVÁ MATOUŠOVÁ. Sociální konstrukce nerovností pod kvalitativní lupou. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-015-5. BARTOŇOVÁ, Dagmar. Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 9788074190247. SKUPNIK, Jaroslav. Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-019-3.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.8.2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně za pomoci citované literatury a použitých zdrojů pod vedením PhDr. Miroslava Joukla, Ph.D.

V Hradci Králové dne 8.12.2020

Anna Šuhájková

Anotace

ŠUHÁJKOVÁ, ANNA. *Sourozenecké konstelace a jejich vliv na rodinný život*. Hradec Králové: Filozofická Fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2020, 48 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou sourozeneckých konstelací jako součástí rodinného života. Hlavním cílem empirického šetření je zjistit, jaké role mezi sebou mají sourozenci v období dospělosti a jak se navzájem vnímají ve vztahu k jednotlivým sourozeneckým pozicím. Předpokladem je objasnit pojmy týkající se tohoto tématu a charakterizovat jednotlivé typy sourozeneckých konstelací. V bakalářské práci jsou na základě uplatnění kvalitativní metody s důrazem na řízené rozhovory popsány vztahy sourozenců v závislosti na pořadí narození v dané etapě života. Rozhovory byly realizovány podle předem připraveného scénáře ve městě Hradec Králové. Bakalářská práce předkládá výsledky empirického šetření malého rozsahu.

Klíčová slova: Sourozenecké konstelace, období dospělosti, rodinný život, pořadí narození, sourozenecké vztahy

Annotation

ŠUHÁJKOVÁ, ANNA. *Sibling constellation and its influence on family life.*

Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2020, 48 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with the issue of sibling constellations as part of family life. The main goal of the empirical research is to find out what roles siblings have in adulthood and how they perceive each other in relation to their sibling positions. The prerequisite is to clarify the concepts related to this topic and characterize the various types of sibling constellations. The bachelor's thesis describes the relationships of siblings depending on the order of birth in a given stage of life based on the application of a qualitative method with emphasis on guided interviews. The interviews were conducted according to a pre-prepared scenario in the city of Hradec Králové. The bachelor thesis presents the results of a small – scale empirical survey.

Keywords: Sibling constellations, adulthood, family life, order of birth, sibling relationship

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Miroslavu Jouklovi, Ph.D., za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval. Poděkování patří též mým respondentům za spolupráci při získávání údajů pro výzkumnou část práce. V neposlední řadě děkuji mému příteli a rodině za podporu, které se mi od nich dostávalo.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. STAV POZNÁNÍ	3
1.1 VYMEZENÍ A PROMĚNY SOUDOBE RODINY.....	3
1.2 SOUROZENECKÉ KONSTELACE	7
1.2.1 ZÁKLADNÍ TYPOLOGIE	8
1.2.1.1 JEDINÁČEK	8
1.2.1.2 PRVOROZENÉ (NEJSTARŠÍ DÍTĚ).....	10
1.2.1.3 DRUHOROZENÉ (PROSTŘEDNÍ DÍTĚ).....	11
1.2.1.4 BENJAMÍNEK (NEJMLADŠÍ DÍTĚ).....	13
1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ SOUROZENECKÉ KONSTELACE	14
1.4 VZTAHY MEZI SOUROZENCI A JEJICH PROMĚNY	16
2 POSTUP EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ.....	22
2.1 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	22
2.2 VÝZKUMNÁ METODA A TECHNIKA.....	22
2.3 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	23
2.4 SBĚR A ZPRACOVÁNÍ DAT.....	23
3 VÝSLEDKY	25
3.1 VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 1 – JAKÝ MĚL VE VZPOMÍNKÁCH NA DĚTSTVÍ VLIV POČET SOUROZENCŮ NA JEJICH VZÁJEMNÝ VZTAH?	25
3.2 VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 2 - JAKÝ JE SOUČASNÝ STAV VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ MEZI SOUROZENCI?.....	29
3.3 VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 3 - ODPOVÍDÁ VZÁJEMNÝ POPIS SOUROZENCŮ K TEORETICKÝM POPISŮM JEDNOTLIVÝCH SOUROZENECKÝCH KONSTELACÍ?	36
3.4 VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 4 - CO VNÍMAJÍ SOUROZENCI V SOUROZENECKÝCH VZTAZÍCH JAKO VÝHODU NEBO NEVÝHODU?.....	40

ZÁVĚR.....	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	45
PŘÍLOHY	47

Úvod

S tématem sourozeneckých konstelací jsem se poprvé setkala prostřednictvím knihy Kevina Lemana [2008] *Sourozenecké konstelace* ještě na gymnáziu, jejíž čtení mě velmi zaujalo a inspirovalo. V rámci svého studia sociologie jsem si proto zvolila toto téma, které může být zajímavé z hlediska determinace vztahů mezi sourozenci právě jejich strukturou.

Téma sourozenectví je mi osobně i velmi blízké, protože se sama nacházím v roli „rozmazleného a opečovávaného“ benjamínka se staršími bratry a musím uznat, že povahové rysy zmíněné v teoriích mnoha autorů, se ke mně hodí. Vlastnosti benjamínka v předchozí větě jsou záměrně psané v uvozovkách, neboť nepravdivost této nálepky bude předmětem pozdějšího rozboru.

Pořadí, ve kterém se narodíme, zdali první, druzí nebo další v pořadí mezi svými sourozenci, tedy naše sourozenecká konstelace se týká každého z nás, a to i těch, kteří sourozence nemají a jsou pouze jedináčci. Získané pořadí v rodinné linii se totiž v průběhu života odráží na osobnosti každého jedince.

Vlastnosti, které lidé získávají v závislosti na pořadí narození, je mohou ovlivnit při interakci s dalšími lidmi, výběru vhodného zaměstnání, či například při hledání životního partnera. Ale přestože pořadí, ve kterém se lidé narodí, z části ovlivňuje jejich povahu, budu opatrná s tvrzením, že ji zcela určuje. Faktorů působících na vývoj povahy dítěte je totiž celá řada, a to zejména výchova. Přesto díky sourozeneckým konstelacím lidé zauímají v rodině určité pozice, které jsou neměnné a mají vliv na rodinné prostředí a interakci jak s rodiči, tak se sourozenci.

Hlavním jádrem mé bakalářské práce je na základě odborné literatury a empirického šetření objasnit vliv pořadí narození na vztahy mezi sourozenci v období dospělosti. V první části definuji pojmy týkající se tohoto tématu,

charakterizují jednotlivé povahové rysy sourozeneckých konstelací, typy pořadí jako jsou jedináček, prvorozené dítě, druhorozené, nebo také prostřední dítě a nejmladší dítě, jinak řečený benjamínek, a vymezím jejich typické znaky, které je mohou ovlivnit v mnoha důležitých životních oblastech. Představím výsledky hlavních poznatků z odborné literatury.

V druhé části bude mým úkolem zachytit zásadní důvody vzájemné interakce mezi dospělými sourozenci a odhalit, jaké vztahy mezi nimi panují v pozdějším věku života, kdy se každý vydává svým směrem, počínaje odchodem z domova a častokrát konče založením své vlastní rodiny. Otázkou je, jestli si jsou sourozenci nápomocni, nebo přetrvává nedořešený konflikt z dětství způsobený například typickou dětskou žárlivostí. Jak často a za jakým účelem spolu komunikují a jak se navzájem vnímají ve vztahu k jednotlivým pořadím narození. Zdali jim odpovídají přiřazené charakterové stereotypy, anebo nikoli.

1. Stav poznání

1.1 Vymezení a proměny soudobé rodiny

Definicí pojmu rodina se může objevovat nespočetné množství, přesto k lepšímu přiblížení se tématu sourozenectví, je třeba tento pojem vymežit.

Dle J. Jandourka [2007] je rodina definována jako: „*Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.*“ [Jandourek 2007: 206]

Je účelné zabývat se stavem poznání, které se týká jak tradiční, tak převážně dnešní české moderní rodiny a společnosti. Rodina a společnost jsou dva nerozlučitelné elementy, které se navzájem prolínají a které z velké části mají vliv na vývoj sourozenců jak v jejich soukromém, tak rodinném životě. Pokusím se přehledně vytyčit přeměny rodiny, která plní řadu funkcí, ale zvláště reprodukční funkci, která se zakládá právě až s narozením prvního dítěte. Vedle rodiny je nutné rozlišovat domácnost, jak také upozorňuje I. Možný [2008], která je tvořena heterosexuálními nebo homosexuálními páry, ale může se, podle Jandourkova sociologického slovníku, jednat o jedno a vícečlenné skupiny osob, které se podílejí na produktivní a reprodukční činnosti. [Jandourek 2007: 65]

Pokud mluvíme o rodině tradiční, mluvíme spíše o domácnosti, jejímž typickým znakem bylo soužití ve společném hospodářství, se spolehnutím na svou vlastní obživu. Rodina sloužila jako ekonomická jednotka, která měla jednotný zájem, vyznačovala se vysokým stupněm solidarity a byla vedena mužem jako „hlavou rodiny“. Každý v rodině zastával určitou funkci a pro individuální zájmy nezbylo oproti té dnešní místo. Tradiční rodina se vyznačovala také větší četností členů domácnosti, oproti systému dnešní malé rodiny. Průměrná velikost dnešní úplné rodiny činí dle posledního sčítání Českého statistického úřadu 3,12 osob. [ČSÚ, 2014] Jedno dítě ale v každém případě patří do standardu moderní české rodiny.

Jak dodává Ivo Možný, záleží na mnoha dalších okolnostech, zda k němu přibudou další sourozenci či zůstane jedináčkem. [Možný 2008]

Pokud bych měla ale shrnout zásadní proměny tradiční rodiny k té dnešní moderní, dle autora Možného [2008], byly by to proměny struktury rodiny, přechod od vícegenerační, přes nukleární, manželskou, až po rodinu individualizovanou, variabilní. Základním kapitálem není již ekonomický, nýbrž sociální a kulturní kapitál, a funkce rodiny nejsou univerzální, ale zajišťují složku citového bezpečí. I autorita rodiny přešla proměnou, od patriarchální, k autoritě vedenou otcem i matkou, až po tu dnešní, individualizovanou. [Možný 2008: 23]

Jak upozorňuje také francouzský sociolog F. de Singly, specializující se na téma soudobé rodiny: „*Dnešní rodina naplňuje jiné funkce – jejím hlavním cílem je konstrukce a potvrzování osobní identity jejích členů.*“ [Singly 2000 a: 13-15; 145 citován in Radimská 2003: 672] Člověk v současné době usiluje o samostatnost a svobodu, ale potřebuje „významné druhé“ k tomu, aby mohl vykonstruovat své vlastní já a cítit se sám sebou. [Radimská 2003, 675]

Postmoderní doba, rozpad pocitu sociální sounáležitosti a obrat k individualizaci vede k nestabilní rodině. Rodina však stále zajišťuje funkci citovou a rodinní příslušníci tam nacházejí důležité útočiště, které je specifické. Je to nejstarší společenská instituce, která sebou nese celou síť generací a plní základní funkce, potřebné pro zajištění bezpečí, jistoty a uspokojení základních potřeb člověka. Je primární skupinou, kde se jedinec ocitá a ve které dochází k procesu socializace člověka.

Autorka Radka Radimská [2003] popisuje ve svém příspěvku *Sociologického časopisu* feministickou sociologii rodiny, která se rozvíjela od 60. let, a to nejprve v USA, a píše o ní, že: „*Poukazuje na nerovnosti mezi jednotlivými členy rodiny, jež stojí v samotném základu instituce rodiny, a boří idealizující pohled na rodinu jako na jednotku individuí s totožnými zájmy. Zároveň poukazuje na nová a*

netradiční uspořádání soukromého života, která narušují dominantní obraz úplné nukleární rodiny.“ [Radimská 2003: 668]

J. Pospíšil charakterizuje současnou rodinu tímto způsobem: *„Rodina je v současné společnosti jevem, který by se dal označit za úpadkový. Preference moderního člověka se ubírají zcela jiným směrem.*“ [Pospíšil, 2000] Souhlasím s tvrzením J. Pospíšila, avšak stejně jako on věřím v existenci specifických rodinných vlastností a rodinného chápání, které jsou v moderní společnosti nenahraditelné. Na jednotlivce nelze nahlížet jako na pouhou individualitu, ale na individualitu v síti společenských vztahů. Rodina, jakožto historicky nejstarší instituce dodává jednotlivci základní vlastnosti a plní podpůrnou roli nezbytnou k budoucí seberealizaci jedince. [Pospíšil 2000]

A jaké skutečnosti o rodině zmiňuje Kevin Leman?

- 1) *„Život v rodině je jedinečnou a významnou skutečností. V každé rodině je člověk zasazen do sítě intimních vztahů, s kterými se jinde nemůže setkat.“*
- 2) *„Rodina má na člověka daleko větší vliv, než kterákoli jiná organizace nebo instituce.“*
- 3) *„V rodině má pořadí narození každého člověka celoživotní vliv na to, kdo a co z něho bude.“*
- 4) *„Bez ohledu na to, jaké místo zaujímáme v rodině, působí kolem nás ještě mnoho dalších sil, které mohou zasáhnout do děje a změnit situaci.“*

[Leman 2008: 43]

K. Leman připomíná, že rodinné vztahy patří k nejtěsnějším: *„Nejtěsnější vztahy, jaké můžeme v životě mít, jsou v rámci rodiny – té, v níž jsme vyrůstali, a té, kterou si sami vytváříme po sňatku.“* [Leman 2008: 20]

Vztahy a fungování rodiny závisí i na její velikosti, je zřejmé, že ve vícečetné rodině jsou vztahy rozmanitější, komplikovanější nežli více provázané a intimnější vztahy v rodinách menších. Jak zmiňuje ve své knize autorka Vančurová, dětem v užších rodinách se dostává i větší soustředěnější péče rodičů,

nežli je tomu u rodin s více dětmi, a v porovnání s nimi se těší i z mnohých výhod. [Vančurová 1966: 24]

Tradiční vícegenerační rodina měla určitý systém fungování, a to primárně díky rozdělení prací ve společném hospodářství. V dnešní době málokdy narazíme na rodinu s tak jasným společným zájmem, který by zajišťoval její soudržnost. Dnes stojí individuální zájmy jednotlivce nad zájmy rodinnými a vztahy jsou tak ovlivněny mnohými vnějšími faktory, které jsou dané vývojem společnosti. Rodinné vazby mohou být tím pádem daleko komplikovanější a křehčí. Formami lidských vztahů se mimo jiné také zabýval německý filosof a sociolog Georg Simmel, který zdůraznil význam opakujících se struktur vzájemného interpersonálního působení.

Varianty možných vztahů v rodině dle Tomáše Nováka:

„A Pár bez dětí – 2 lidé, jeden oboustranný vztah.“

„B Rodiče a dítě – 3 osoby, tři možné dvojstranné vztahy, rodinný trojúhelník.“

„C Rodiče a dvě děti – 4 osoby, šest možných dvojstranných vztahů, rodinný čtverec.“

„D Rodiče a tři děti – 5 osob, deset dvojstranných vztahů, rodinný pětiúhelník.“

[Novák 2007: 23]

Čím více je členů domácnosti, tím více utvořených vztahů vznikne. U bezdětného páru jde pouze o vzájemný vztah dvou osob. Avšak pokud jsou v rodině tři děti, to znamená pět osob a každá osoba může mít specifický vztah s každou z nich. Jedná se o deset dvoustranných specifických vztahů. Snadno odvodíme, že se jedná o lineární závislost. Při vzrůstajícím počtu osob poté probíhá přizpůsobování a učení se vzájemnému soužití.

1.2 Sourozenecké konstelace

Sourozenecké konstelace jsou významnou složkou rodinného soužití, které se s každým dalším narozeným dítětem mění, a dítě následně zaujímá postavení v rodině a přebírá úlohy s ním spjaté. Hlavním vlivem sourozeneckých konstelací je pozice vůči rodičům a s tím i spojená očekávání rodičů od dětí. Díky konstelacím můžeme určit některé typické charakterové vlastnosti dítěte a pochopit pak více chování a pohled jednotlivých členů rodiny, ale i přátel, partnerů a kolegů. Sourozenecké konstelace lidem neusnadní veškeré jejich jednání a nedá se jimi všechno vysvětlit, ale mohou lidem pomoci například lépe navazovat interakci s druhými, najít vhodné způsoby pro řešení problémů, jejich pochopení a zároveň lidem odpoví na otázky, které si v průběhu života pokládají.

Rodina zastává velmi důležitou roli v rozvoji osobnosti člověka, která se formuje v prvních letech života. Avšak nejsou to jenom vlivy rodičů a sourozenců, které na jedince působí, ale i sourozenecká konstelace, tj. pořadí, ve kterém se sourozenci narodí, byť je to okolnost, kterou si nikdo nevybírá.

„Postavení mezi sourozenci je dáno. Sourozenecké konstelace nemohou měnit samy sebe. Jen naznačují úseky možných střetů a učí se s tím vším žít...“ [Novák 2007: 28]

Pořadí narození dětí v rodině působí na utváření osobnosti, na výběr zaměstnání či výběr partnera a samozřejmě také na pozdější výchovu vlastních dětí. Vliv na formování osobnosti dítěte má ovšem i životní situace v rodině, výchova, věkový rozestup mezi dětmi, celkový počet dětí v rodině, rozdílnost v pohlaví i fyzické a mentální rozdíly mezi dětmi. Důležité je nepřístupovat ke všem dětem stejně, ale s ohledem na jejich rozdílné povahy, potřeby a zájmy.

Problematikou sourozeneckých konstelací se zabývá řada odborníků, a to z různých společensko-vědních oborů, tedy i s užitím rozličných teorií. Jádrem zkoumaného problému je pořadí narozených dětí v rodině. I přesto, že se teorie

autorů mohou lišit, jedno mají společné, a to čtyři vymezené konstelace, jimiž jsou:

- 1) **Jedináčci**
- 2) **Prvorození**
- 3) **Druhorození nebo také prostřední děti**
- 4) **Nejmladší děti (benjamínci)**

Přestože jeden z prvních autorů, kteří se do hloubky zabývali problematikou sourozeneckých konstelací, byl známý psycholog Alfred Adler, budu se primárně inspirovat již zmíněnou knihou Kevina Lemana [2008], *Sourozenecké konstelace* a detailněji vyobrazím již uvedené základní typy konstelací pohledem tohoto autora. Nezapomenu ale ani uvést názory a připomínky ostatních autorů.

1.2.1 Základní typologie

1.2.1.1 Jedináček

Jedináčci jsou na svůj věk o krok dopředu, protože tráví svůj čas v blízkosti dospělých, „ochuzeni“ o další sourozence. Na druhou stranu se zabývají složitějšími tématy na svůj věk, dříve se osamostatní a v pracovní kariéře tak bývají velmi úspěšní. Dostává se jim veškeré pozornosti rodičů a jsou na ně kladeny velké nároky oproti vrstevníkům s více sourozenci. Mají vysoké cíle, pod které nejdou, a udělají pro to maximum. K uváděným charakteristikám obvykle patří to, že jsou egocentričtí a že neumí vycházet s vrstevníky, nemají ale problém se rozdělit, protože nikdy nestrádali.

U jedináčka záleží i na tom, zdali rodiče chtěli mít mnoho dětí, ale mohli mít jenom jedno, nebo pokud rodiče vysloveně pouze jedno dítě plánovali. Tam potom vidíme rozdíl mezi rozmazlováním a hýčkáním narozeného „zázraku“ a přísnou vedenou výchovou „malého dospělého“. [Leman 2008: 62]

Tomáš Novák [2007: 37-38] rozdělil jedináčka do tří různých vnímání:

- 1) První z nich je tradiční, který poukazuje na jedináčka jako na jedince, vyrůstajícího v obklopení dospělých. Jediné dítě je v tomto přístupu vyobrazené jako rozmazlené, sobecké a zahleděné do sebe. Dospělí ho drží stranou před drsnou realitou a jedináček může mít v dospělém věku problém osamostatnit se.
- 2) Druhý, modernější přístup vnímá jedináčka jako vyrovnaného, že je ochuzen o další sourozence. O to víc času a hýčkání rodičů na něj zbyde. Ti se mu věnují od dětství až do fáze dospělosti a zabezpečí své dítě po všech stránkách – hlavně po té finanční. Tato stránka může jedináčkovi zajistit kvalitnější vzdělání. Je na něm, jak s touto výhodou podpory naloží.
- 3) Třetím přístup T. Novák popisuje jako takzvaný handicap jedináčků zapříčiněný výchovou. Dítě se za každou cenu snaží navázat kontakt s vrstevníky na popud svých rodičů, kteří se chtějí vyvarovat sebestřednosti jedináčka. [Novák 2007]

Autorka Vančurová rozlišuje zhruba dva typy jedináčků: „*Jedni jsou charakterizováni jako zkažení, rozmazlení, sobečtí, nespolečenští; druhým je přisuzována nespolehlivost, izolovanost, zahloubanost do sebe a nepřiměřená závislost na rodičích.*“ [Vančurová 1966: 63]

Oproti tomu Kevin Leman popisuje jedináčka jako prvorozeného. „*Nálepky typu perfekcionista, spolehlivý, svědomitý, systematický, kritický, vážný, studijní typ, opatrný a konzervativní, ale před každé toto slovo ještě doplňte předponu super.*“ [Leman 2008: 62]

Z perfekcionistů, mezi které patří nejen jedináčci, ba i prvorození, se mohou vyklubat zklamání perfekcionisté, kteří na sebe i na své okolí kladou vysoké nároky a jejichž požadavky na svět bývají mimo skutečnou realitu. Perfekcionisté tak nikdy nedocílí pocitu skutečného štěstí, pokud nesleví na svých ideálech. [Leman 2008: 79]

1.2.1.2 Prvorozené (nejstarší dítě)

„Prvorozené děti jsou „malí dospělí“, kteří většinou pokračují v životě jako ti úspěšní, kteří něčeho dosáhli a vedou nás ostatní.“ [Leman 2008: 50]

Nejstarší dítě bývá svým způsobem určitou dobu také jedináčkem, proto mají i hodně společných rysů. Prvorozený si ale užívá stejné pozornosti rodičů jako jedináček pouze do doby, než se v rodině ocitne mladší sourozenec a veškerá pozornost dospělých se strhne na něj. Tuto situaci psycholog Alfred Adler nazval termínem „trauma sesazeného prince“, neboli sesazení z trůnu. *„Jakmile se narodí druhé dítě, starší sourozenec si uvědomí, že byl sesazen z trůnu, a změněná situace se mu pranic nelíbí; předtím byl mocný, teď o svou moc přišel.“ [Adler 1999: 13]* Tato situace může mnohdy vyústit v konkurenční boj mezi starším a mladším sourozencem a přetrvávat až do fáze dospělosti. Na početnější rodinu je třeba prvorozené dítě pomalu předem připravovat a minimalizovat jeho obavy ze ztráty pozornosti rodičů.

Prvorození jsou známí svým perfekcionismem, ke kterému ho vedli rodiče, jež měli nad míru vysoká očekávání od prvního dítěte, a do kterého mnohdy promítali své nenaplněné sny. Zároveň je pro rodiče první potomek něco „nového“, a tak experimentují s metodami výchovy, jsou v ní nejistí a vydávají hodně energie, oproti zmírněné výchově u dalších dětí.

Nejstarší děti jsou zvyklé mít výsadní postavení v rodině, za to jsou ale zasypány hromadou povinností. Kdo jiný by domácí povinnosti zvládl lépe nežli nejstarší, nejzodpovědnější prvorození? Natož pak třeba ještě syn, který se za každou cenu snaží zavděčit mužskému vzoru a touží po jeho uznání. Jsou rození vůdci, kteří těžko snášejí prohru a mají vysoké cíle, na druhou stranu ale uznávají autoritu a řád. Ambiciózní nejstarší děti se nespokojí pouze s tím být „dostateční“, chtějí být „nejlepší“, a pokud se jim to nedaří, bývají mnohdy ve stresu. Nejstaršímu sourozenci je moc něčím samozřejmým, něčím, co má váhu a co musí zvítězit. Nutno dodat, že u prvně narozených lze objevit například i známky konzervativní

povahy, konstatuje ve své knize Alfred Adler. [Adler 2018: 128] Jsou velmi svědomití a jdou příkladem mladším sourozencům. Většinou jsou to právě oni, kteří mezi sourozenci dominují nejlepšími známkami a úspěchy ve škole, ale také jsou to právě oni, kteří následně mladší sourozence musí na úkor vlastních zájmů doučovat a starat se o ně, když jsou rodiče zaneprázdněni. Někdy toho na ně může být až příliš a je proto důležité naučit se je řádně ocenit a nechat jim i dostatek volného prostoru ke strávení času s vlastními kamarády.

„Typické rysy“ prvorozených nebo jedináčků, jsou dle autora K. Lemana [2008]: *„perfekcionista, spolehlivý, svědomitý, systematický, kritický, vážný, studijní typ. K tomuto výčtu můžeme ještě přidat: člověk zaměřený na cíl, snažící se prosadit, obětavý, vstřícný, konzervativní, formalista, loajální, spoléhá sám na sebe, věří v autoritu, řád a rituály.“* [Leman 2008: 48]

1.2.1.3 Druhorozené (prostřední dítě)

„Mám starší a mladší sestru a vím přesně, jak mě to ovlivnilo. Vždycky jsem hledala uznání raději mimo vlastní rodinu, protože jsem měla pocit, že doma se mi ho nikdy nedostane.“ [Geislerová citovaná in Novák 2007: 7]

Na druhorozené dítě lze nahlížet dvěma způsoby. Prostřední dítě se sice ocitá v těžké pozici, kde postrádá výsadní postavení v rodině a nedostává se mu ho ani z jedné strany. Na jedné straně je totiž prvorozený, přehlacený pozorností, když byl ještě jedináčkem, a na té druhé čerstvě narozený benjamínek alias nejmladší člen rodiny, ten roztomilý, kolem něhož se točí svět. Druhorozené dítě se potom může cítit přehlížené. Na druhou stranu se ale nachází přesně uprostřed. To ho může naučit vyrovnávat se s oběma stranami a v dospělém věku být dobrým vyjednavcem, získat skvělé komunikační schopnosti a být velmi tolerantní.

„Snadno se přizpůsobí a v konfliktních situacích ustoupí. Umí požádat o laskavost, stejně jako navrhnout a dodržet kompromis.“ [Novák 2007: 45]

Prostřední děti nemají přehnané nároky na život, ale za to mají mnoho přátel, především mezi vrstevníky, kterých si vysoce váží. Uznání a pochopení hledají

mimo rodinu, a proto i rychleji opouštějí domov a zakládají vlastní rodinu, ve které konečně naleznou pocit výjimečnosti. Ve vztazích bývají věrní a loajální.

Mohou na svého sourozence nahlížet jako na vzor, který jim udává tempo kupředu, a dostávají se jim skrze ně jisté výhody. Mohou se pokusit prvorozeného překonat, pokud v nich vidí dostatečnou konkurenci, anebo zvolit svojí vlastní odlišnou cestu v případě, kdy je starší sourozenec chytřejší a silnější. Nesoupeří ale vždy pouze s prvně narozeným sourozencem, soupeří s tím, kdo se narodí přímo před ním, a protože mluvíme o prostředním dítěti, může to například z pěti dětí znamenat tři možné pozice. Nelze tedy odhadnout, jakým směrem se vydají.

Jako příklad Leman uvádí dva sloupečky vlastností, z nichž všechny můžou být typické pro prostřední děti.

„Samotář, tichý, ostýchavý - Společenský, přátelský, otevřený

Netrpělivý, snadno propadá depresím - Snadno překonává překážky, nedělá si starosti

Soupeřivý - Tolerantní – nesoupeří

Rebel, černá ovce rodiny - Usmiřovatel, vyjednaváč

Agresivní, bojovník - Vyhýbá se konfliktům“

[Leman 2008: 89]

1.2.1.4 Benjamínek (nejmladší dítě)

Leman [2008] popisuje typické pocity posledního narozeného dítěte: „*Sally a Jack mě předešli. Připadalo mi, že pobrali všechn talent, schopnosti a chytrost a já jsem nula.* [Leman 2008: 102]

Nejmladší děti mají mnohdy potřebu předvádět se a zaujmout všelijakými způsoby pozornost druhých, a to nejen v období dětství. Na druhou stranu jsou to mazlíčci, na které si všichni v rodině udělají čas a bývají oblíbení. Jejich výhodou je, že pod sebou nemají mladšího konkurenta a nejsou tudíž nikdy sesazeni z trůnu.

Benjamínci, takto bývají označováni poslední narození děti, málokdy přebírají zodpovědnost, nelámou si s ničím hlavu a jsou bezstarostní. Často i bývají duchem nepřítomní, schovávají se za starší sourozence a hodně věcí jim projde. I jim, stejně jako druhorozeným někdo udává tempo. Jsou to extrovertní baviči plní energie a většinou se vydávají úplně jinou cestou než sourozenci před nimi. Jsou zvyklí, že se kolem nich točí celý svět a chtějí být středem pozornosti. Ne nadarmo se o benjamíncích říká, že jsou skvělí obchodníci, ale uplatní se v jakékoli pracovní pozici, ve které budou v kontaktu s lidmi. Milují totiž společnost a jsou velmi srdeční. Pro dospělé jsou to malá roztomilá stvoření. Dle Tomáše Nováka je rozmazlování nejmladších členů svým způsobem nedílnou součástí. [Novák 2007: 45] Autor Leman ale zastává názor, že se s nejmladšími potomky zachází dvojím způsobem. Přestože jsou hýčkáni a rozmazlováni, o chvíli na to se stanou nedoceneným terčem posměchu. [Leman 2008: 112]

Novák zároveň poukazuje na demografický jev, že benjamínci se rodí lidem až po jejich kariérním vzestupu, a tudíž jsou i lépe zaopatřeni. Po naplnění životních tužeb může nastat jakési prázdno a malý zázrak jej může zaplnit. U takové situace může nastat, že nejmladší sourozenec vyrůstá mimo přítomnost starších sourozenců sám s rodiči a dostává se do typických podmínek jedináčka. Rodiče mají ale na druhou stranu dostatek času věnovat se pouze jemu. [Novák 2007: 45]

Leman poukazuje na dvojí možnou tendenci v charakteristice těchto sourozenců:

„Kromě toho, že jsou okouzliví, společenší, srdeční a nekomplikovaní, mohou být také vzpurní, kritičtí, temperamentní, rozmazlení, netrpěliví a prudcí.“

[Leman 2008: 101]

1.3 Faktory ovlivňující sourozenecké konstelace

Ačkoli sourozenecké konstelace tvoří jádro pro stanovení charakteristik sourozenců, nelze na ně spoléhat bez výhrad. Protože i v pořadí narození záleží na řadě faktorů, na které je třeba brát zřetel při určování typologie.

Je třeba zohlednit věkové rozmezí mezi sourozenci, protože pokud přisuzujeme vlastnosti benjamínka nejmladšímu potomkovi, jehož sourozenec před ním je o více než pět let starší, není tomu úplně tak. Leman totiž udává, že u věkové rozdílnosti větší pěti let se může následně hovořit o jakési „druhé rodině“. [Leman 2008: 28] V případě takového benjamínka se setkáváme s rysy prvorozeného, je vychováván s větším odstupem času a v podstatě odděleně od staršího sourozence a v přítomnosti dospělých vzorů. Řada lidí se snaží mít děti s dvouletým odstupem (tři roky jsou chápány jako „ideál“), ale ten se zřídka podaří naplnit.

Důležitou roli přebírá i pohlaví narození, kde, přestože se syn narodí mezi dvěma dívkami, nepřisuzujeme mu ihned vlastnosti prostředního, tedy druhého dítěte. Druhý v pořadí sice je, o tom není pochyb, nicméně je to prvorozený syn. Je zároveň i první mužský potomek v rodině, a tak přebírá kupříkladu fyzicky těžší práce domácnosti a je s ním oproti prvorozené dívce, jinak zacházeno.

Dvojčata mohou být jednovaječná, či dvojvaječná, z nichž jedno zaujímá vůdčí pozici a druhé jej následuje. Na tom lze pak snáz poznat, které si i o necelou minutu vybojovalo první narození. Jaké formy vztahu se zde budou nacházet, tedy zdali budou kooperovat, nebo navzájem soupeřit závisí nejen na pohlaví, ale i na tom, zdali jsou v rodině mladší děti než ona. Pokud přibude k chlapcům dvojčatům další malý chlapec, mohlo by to vyvolat ve vztazích nepříjemnosti.

Rodiče by měli přistupovat ke všem potomkům stejně spravedlivě. *„Je nutno respektovat v každém z nich osobitost a individualitu, formovat ji nenápadně a nenásilně.“* [Vančurová 1966: 67]

Existuje ale i řada dalších faktorů, které mohou ovlivnit, že prvorozený, není typicky prvorozený, a benjamínek není tak úplně benjamínek. Mluvíme například o tělesném či mentálním handicapu, spojení dvou či více rodin dohromady nebo pořadí narození rodičů, kde může být rodič mírnější na potomka narozeného stejného pořadí jako on. *„Jde totiž o to, že tyhle typické rysy jsou velmi obecné. Lidé se mohou lišit nejen podle toho, kdy se narodili, ale i podle pohlaví, podle situace v rodině – všechny tyhle vlivy hrají svou roli.“* Vysvětluje situaci jednomu ze svých klientů doktor Kevin Leman. [Leman 2008: 27]

Tomáš Novák důsledky pořadí narození a sourozenecké konstelace shrnuje dle W. G. Nicolla, takto:

- *„Čím více je v rodině soutěživosti, tím výraznější jsou účinky pořadí narození.“*
- *„Typické je, že prvorozené a druhorozené dítě, zejména pokud jde o děti stejného pohlaví, jdou při hledání svého místa v životě odlišným směrem.“*
- *„Handicapované dítě zaujímá v rodině pozici mladšího dítěte. To může jeho sourozence buď odrazovat, nebo obohacovat.“*
- *„Dítě se obvykle neangažuje ve sférách, kde jeho sourozenec vyniká. Naopak často se snaží vyniknout tam, kde sourozenec neuspěl.“*
- *„Velmi úspěšné děti jsou pro sourozence výzvou, ale také mohou být zdrojem stresu.“*
- *„Pohlaví formou gender role ovlivňuje životní plány dítěte.“*

° „*Věkový rozdíl mezi dětmi činící pět a více let formuje nové sourozenecké konstelace.*“

[Novák 2007: 24]

Konstelace jsou determinovány také situací rodiny a jejím prostředím, kulturou a výchovou, ale také odlišnostmi ve vztazích v čase dětství a v čase dospělosti. To však nemění nic na faktu, že tyto vztahy nejsou volené, ale preordinované, předem dané. Dospělost však vnáší do vztahů další sociální okolnosti, kterými se vztahy vyznačují.

1.4 Vztahy mezi sourozenci a jejich proměny

Jak ve své knize napsal Tomáš Novák [2007]: „*Je to zvláštní, výlučný a zajímavý vztah. Nevolíme ho, nezasloužíme se o něj, je nám dán málem by se řeklo osudově. Patří k nejbližším, které na světě existují.*“ [Novák 2007: 9]

Od těchto konstelací se odvíjí také vztahy mezi sourozenci, jenž se řadí mezi hlavní vztahy v rodině. Sourozenci tráví ze všech jejích členů nejvíce času společnou činností. Obyčejně tráví více času spolu, než spolu tráví jejich rodiče, anebo rodič s každým z nich. [Vančurová 1966: 36] A je to jeden ze vztahů, který bývá životně nejdelší.

Sourozenecký vztah počínaje dětstvím a zkušenosti z něj, ať už kladné či záporné, ovlivňují jedince i do budoucna a mají vliv po celý jeho život. Vztahy mezi sourozenci v dětství se promítají do sourozeneckých vztahů i v dospělosti. Ale záleží na dalších okolnostech, zda utrpená křivda přetrvává, zda konflikty bude či nebude následovat odpuštění. Zda silná pouta vydrží a nerozpadnou se.

Někdy je ale cesta k sourozenecké harmonii trnitější. Adele Faber a Elaine Mazlish radí: „*Pokud trváme na dobrých vztazích mezi dětmi, přinese to špatné vztahy. Pokud povolíme špatné vztahy mezi dětmi, vede to k vztahům dobrým.*“ [Faber, Mazlish 2009: 42] Autorky zároveň tvrdí, že je třeba zohlednit

sourozeneckou konstelaci dětí a chovat se ke každému dítěti rozdílně s ohledem na jejich zvláštnosti. Zároveň ale umožnit každému dítěti vyzkoušet si zodpovědnost a výhody i jiných pozic (prvorozený, druhorozený, benjamínek) a nebýt „zaškatulkován“ pouze do té své. [Faber, Mazlish 2009: 171]

Důležitou roli ve vztazích hraje věkový rozdíl mezi sourozenci. Ideální věkový rozdíl nelze sice určit s přesností, ale čím je menší, tím je mezi sourozenci vztah bližší, přátelštější a harmoničtější. Zároveň ale nižší věkový rozdíl může přinést do vztahu rivalitu a vzájemné soupeření nejen o pozornost rodičů. Je jasné, že děti s menším věkovým rozdílem si spolu budou více hrát, což jim sice dává víc příležitostí k roztržkám, ale i k vytvoření bližšího vztahu. Markhamová poukazuje na odborné studie, které potvrzují, že čím si jsou sourozenci věkově blíží, tím intimnější a užší vztah mezi nimi vznikne, ale přinese to i více sourozeneckého soupeření. [Markhamová 2017: 68]

Novák upozorňuje, že věková diferencovanost větší šesti let může být překážkou. [Novák 2007: 56] To platí i u nevlastních sourozenců, pokud jeden z rodičů založí novou rodinu s jiným partnerem/partnerkou, budou si rozumět děti věkově blíží a dřív k sobě najdou cestu. Vančurová taktéž tvrdí, že mezi sourozenci, kteří jsou věkově krátce od sebe, vznikne spíše hlubší přátelství, oproti sourozencům s vyšší věkovou rozdílností. [Vančurová 1966: 46]

Neexistuje ale věkový rozdíl, který by zabránil dětské žárlivosti. Rivalita mezi sourozenci je takřka běžná věc, ve které se sourozenci učí vymezovat vůči jeden druhému a hledají kompromis.

I rozdílnost v pohlaví může přinést mezi sourozence soupeření. Touto problematikou se mj. zabývala jako první socioložka Andrée Michelová, a to nejen problematikou pohlaví v rámci sourozenectví, nýbrž celé rodiny, zmiňuje R. Radimská ve svém článku *Sociologického časopisu*. [Radimská 2003: 669]

Soutěživost například mezi právě dvěma chlapci může být způsobena danou konstelací, kdy se mladší sourozenec snaží vyrovnat staršímu. Závidí mu jeho

schopnosti a dovednosti úměrné jeho věku. Naopak starší bratr může mladšímu závidět větší míru pozornosti rodičů, které se mu dostává. Vidí výhody ve volnější výchově benjamínka, oproti té jeho, jakožto prvního dítěte. Rivalita v období dětství ale neznamena, že se v dospělosti nemůže přeměnit v nerozlučný důvěrný vztah. Toto samozřejmě neplatí pouze u chlapců, ale v poněkud odlehčeném stylu i u dívek. Je zřejmé, že mezi dvěma chlapci bude více soupeření, nežli u chlapce a u dívky. Na druhou stranu je pochopitelné, že sourozenci stejného pohlaví, se stejnými zájmy a trávením většiny volného času společnou hrou, se občas střetávají. A žádné sourozenství se bez příležitostných hádek a žalování jeden na druhého neobejde. „*Střetnutí je často nevyhnutelným průvodcem procesu, v němž se dítě učí spolužit a spolupracovat, nebo je alespoň takovou zpevňující lekcí.*“ [Vančurová 1966: 38-39]

Sourozenci si mnohdy navzájem určují směr a předávají rady z vlastních, ať už pozitivních nebo negativních zkušeností. „*Sourozenecké vztahy jsou někdy prvkem rodinné svépomoci. Bratr nebo sestra nahrazuje sourozencům to, co jim nedali rodiče.*“ [Novák 2007: 21] Starší sourozenci zastupují rodiče a starají se o mladší sourozence, v případě, kdy rodiče sami nemohou. Znají se bez přetvářek, svěřují si svá důvěrná tajemství kolikrát více, než svým vrstevníkům nebo rodičům. Navzájem si lépe porozumí, protože mluví stejnou řečí. [Vančurová 1966:] Mohou se na sebe spolehnout a vzájemně si vypomáhají. Vzájemně se ovlivňují a vlastní ke každému sourozenci osobitý vztah. Ten vzniká a vyvíjí se na základě pořadí narození, věkového rozmezí, pohlaví, ale i na základě situace v rodině. Je důležité podotknout, že každé dítě vyrůstá v jiné situaci. Autor Adler dodává, že i děti ze stejné rodiny se nachází v jiné rodinné situaci a okolnosti vnímají odlišně od ostatních. [Adler 1999: 13]

Uvědomění si pravé podstaty sourozeneckého vztahu nastává až ve vyspělejších věku. V tomto období oproti bezstarostnému dětství zároveň přicházejí i nové zatěžkávací zkoušky. Nastává totiž oddělení soukromého života od toho rodinného, odchod z domova a následné založení své vlastní rodiny. Faktory ovlivňující budoucí rodinné vztahy, a především vztahy sourozenecké, mohou být

různé a už se netýkají pouze žárlivosti a potřeby pozornosti rodičů. Vzdálit sourozence od sebe mohou změny jako například dosažené vzdělání, životní postoje, rozdílné zájmy, výběr partnera, období zakládání vlastních rodin, dále pak rozdílné výchovné metody a názory na péči o děti, rozdělování majetku, vypořádávání dědictví, nebo vzdálenost bydliště. V období dospělosti přetrvává individuální cesta jedince a pod jednou střechou se dnešní rodina schází podstatně méně. Dnes, aby si lidé vzájemně zůstali na blízku, mají možnost využívat moderních prostředků komunikace a udržet tak pevné vazby se všemi členy rodiny. Jak už bylo zmíněno, jedinci si jdou každý svou vlastní, mnohdy od ostatních sourozenců odlišnou cestou, s rozdílnými, danou konstelací připsujícími povahovými rysy. Přesto je stále bude pojít jedno společné, a to, že jsou sourozenci.

Sourozenecké role a očekávání s nimi spjaté v sourozenectví ve svém příspěvku časopisu *Sociológia* objasnila autorka Hana Šlechtová [2019]. Ta se v tomto článku, inspirovaném francouzsko-jazyčné sociologie, zabírá proměnou sourozeneckých rolí, které se mění v průběhu životní dráhy jedince. Autorka pojednává o současném zkoumání sourozenectví v návaznosti na nerovnosti mezi nimi. Ty mohou být způsobené například velkou četností rodiny, ve které se jedinci nedostává dostatečné podpory. Může dojít k rozdílům ve vzdělání, profesního uplatnění či kvalitní šance na bydlení. Není vyloučeno ani problémové chování, které může vést ke kriminalitě. Sourozenci mohou být pokrevně zcela nepříbuzní. Co ale sourozence dělá sourozenci, není ani tak biologický původ, jako trvalost jejich soužití ve společné domácnosti. V případě nově založených partnerských vztahů záleží vždy na pohledu dítěte a na jeho ztotožnění se s ostatními. H. Šlechtová uvádí rozdíly sourozeneckých rolích počínaje dětstvím. V dětství probíhá proces socializace, sourozenci se těší jeden z druhého, zároveň se na sebe učí zvykat např. ve společné hře. I v tomto ohledu hraje rozdíl pohlaví, pořadí narození a věkový rozdíl. S ohledem na všechny tyto aspekty se odvíjí předepsané sourozenecké role. Jiné sourozenecké role připadají dětem v nově složeném celku dvou odlišných rodin. Každý ve vztahu k ostatním zaujímá jiný

repertoár sourozenecké role. Starší sourozenec může zastat ochránářskou pozici vůči mladšímu, kterému půjde příkladem a děti na stejné věkové úrovni se stejnými zájmy mohou být více jako přátelé. Dále H. Šlechtová rozebírá role sourozenců v období dospělosti a konstatuje, že poznatků souvisejících s tímto obdobím není tak mnoho. Přestože v období dospělosti dochází k úpadku kontaktu, nevypovídá to o hloubce jejich vztahu. Sourozenecké pouto se vyznačuje především svým společným původem, trvalostí, společnou zodpovědností za péči rodičů, nikoli jejich frekvencí setkávání. [Šlechtová 2019: 384]

Významu sourozenectví v pozdní dospělosti se věnuje i socioložka Dana Sýkorová [2019] ve svém příspěvku *Sociologického časopisu*. Její článek poskytuje základní přehled znalostí o sourozenectví dospělých. Autorka poukazuje na absenci tohoto tématu zvláště v sociologické perspektivě a poukazuje na to, že sourozenectví tvoří důležitou jednotku v rámci rodinných vztahů. Chce tak podnítit rozšíření teorií spjatých se sourozeneckými vazbami. D. Sýkorová pojednává o teorii intergenerační solidarity a intergenerační ambivalence. Skýtá více prostoru konceptu ambivalence, který chápe jako užitečnější pro zkoumání sourozeneckých vztahů. Sourozenecké vztahy, speciálně v pozdním věku, definuje mnohými způsoby. Především jsou tyto vztahy na rozdíl od společného původu, každodennosti a zázemí v nižším věku postaveny a ovlivňovány okolními vlivy sociálního charakteru. Nastávají sociální nerovnosti způsobené povahou dnešních jak demografických, tak sociálních inovací a zapomíná se na význam podstaty sourozenecké role. Cesty sourozenců se mohou rozejít v odlišnosti jejich životní situace. Nerovnosti mezi nimi mohou být vzniklé například rozdílným dosaženým vzděláním, ekonomickou situací, momentální rodinnou situací, názorovou diferenciací aj. Na druhou stranu se v dospělém věku zvyšuje uvědomění si společné identity a rodinného odkazu, který společně nesou. Sourozenectví v pozdním věku znamená vzájemnou soudržnost, spolupráci a podporu, podtrženou silnými emocionálními vazbami. Důležitější než pravidelný vzájemný kontakt, je vědomí o tom, že v případě potřeby jsou sourozenci jeden

pro druhého, a to trvale. Nicméně je třeba vrátit se k již už zmíněným teoriím integrace a upřesnit je. Autorka Sýkorová nejprve rozebírá tzv. Bengtsonův koncept solidarity, který podporuje kontakt rodinných členů. V návaznosti na předešlé informace nám tato teorie může přinést přehled o významu frekvence komunikace, vzájemné výpomoci, názorové shody atd. Nicméně do tohoto konceptu se později začlenil také negativní důsledek interakce, a tj. konflikt. Ani sourozenecká solidarita nestojí na bázi silného emocionálního pouta a kontakty nejsou již tak jisté, ale ani nevypovídá pouze o konfliktu. A proto je na místě upřednostnit střídání těchto dvou protikladných, přesto přirozených zkušeností v konceptu Lüschera a Pillemera, a to konceptu ambivalence. Rodinná či v našem případě sourozenecká solidarita není tak zřejmá, ale brána s ohledem na preference nynějšího osobního života jednotlivce a společenských vlivů obecně. Reakce je pak velmi individuální, a byť existují určité povinnosti v rámci rodiny, není brána automaticky. Jedinec cítí určitou zodpovědnost k původním rodinným vazbám, avšak může dojít ke konkurování současné vlastní rodiny, osobních zájmů, aj. v tom, co bude zvažovat. Už dospělé dítě hledá rovnováhu mezi osobním životem a péčí, podporou a výpomocí poskytující jak rodičům, tak sourozencům. [Sýkorová 2019: 98]

Změny v sourozeneckých vztazích podléhají změnám již v mladém dospělí. Právě sourozenecké vztahy v této etapě jsou tématem empirického šetření.

Dospělost můžeme dle věku dělit na čtyři životní období: [Vágnerová 2007; Langmeier, Krejčířová 2006 in Dosedlová 2017]

- mladá dospělost (20 – 35 let)
- střední dospělost (35 – 50 let)
- zralá dospělost (50 – 65 let)
- stáří (nad 65 let)

Autorka Jaroslava Dosedlová definuje mladou dospělost takto: „*Mladá dospělost (20 - 35 let) je dobou velkých nadějí, optimistického očekávání a životního rozletu. Mladý člověk je zaměřen extravertně realisticky a věří ve své schopnosti i*

své štěstí. Jedním z hlavních vývojových úkolů mladé dospělosti je vytvoření stabilního partnerského vztahu jako základu pro vytvoření rodiny.“ [Dosedlová, 2007]

2 Postup empirického šetření

2.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Hlavním cílem empirického šetření je zjistit, jaké role mezi sebou mají sourozenci v období dospělosti a jak se navzájem vnímají ve vztahu k jednotlivým sourozeneckým pozicím. V rámci stanoveného cíle je důležité zjistit zásadní proměny vztahů ve zkoumané etapě dospělosti, tzv. mladé dospělosti.

Na základě výše uvedeného cíle jsem si stanovila tyto výzkumné otázky:

1. Jaký měl ve vzpomínkách na dětství vliv počet sourozenců na jejich vzájemný vztah?
2. Jaký je současný stav vzájemných vztahů mezi sourozenci?
3. Odpovídá vzájemný popis sourozenců k teoretickým popisům jednotlivých sourozeneckých konstelací?
4. Co vnímají sourozenci v sourozeneckých vztazích jako výhodu nebo nevýhodu?

2.2 Výzkumná metoda a technika

S ohledem na stanovený cíl jsem zvolila kvalitativní metodu sběru dat, s využitím techniky řízených rozhovorů. Výzkum probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů, a sice podle předem připraveného scénáře, kde jsem se snažila držet daného okruhu otázek, ale nechat i volný průběh odpovědím. Rozhovory probíhaly s každým jednotlivcem zvlášť, aby byl rozhovor co nejvíce přímý a uvolněný.

Cílovou skupinou pro mé zkoumání byli sourozenci, kteří vyrůstali v počtu tří dětí. Tento počet sourozenců jsem zvolila proto, abych mohla provést šetření se

všemi typy sourozenců v závislosti na pořadí narození. Dalším kritériem výběru bylo věkové rozmezí tzv. mladé dospělosti, tj. 20-35 let. Celkový počet respondentů různého pohlaví bylo šest. Respondenti tvořili dvě skupiny po třech sourozencích k následnému porovnání.

2.3 Výzkumný vzorek

Pro přehledné představení respondentů uvádím skupiny nejen dle sourozeneckých vazeb, ale i posloupnosti narození od prvorozeného. Z důvodu zachování anonymity, byla jména respondentů změněna.

První sourozenecká trojice – složená ze tří bratrů

Respondent S1 – Tomáš, 26 let, nejstarší ze sourozenců, lékárník

Respondent S2 – David, 24 let, prostřední ze sourozenců, studium na vysoké škole + poloviční úvazek v uvedené firmě

Respondent S3 – Petr, 22 let, nejmladší ze sourozenců, studium na vysoké škole + podnikání ve finančním plánování jako osoba samostatně výdělečně činná

Druhá sourozenecká trojice – složená ze dvou sester a jednoho bratra

Respondent S4 – Monika, 35 let, prvorozená ze sourozenců, lékařka

Respondent S5 – Jan, 34 let, prostřední ze sourozenců, polymerní inženýr

Respondent S6 – Marie, 27 let, nejmladší ze sourozenců, v pracovním poměru jako náborová pracovnice

2.4 Sběr a zpracování dat

Kontakty na respondenty se mi podařilo získat díky svým přátelům, kteří reagovali na mé příspěvky skrze sociální sítě. Díky nim se na mě obrátil vždy jeden ze sourozenců a následně mi pomohl zkontaktovat s těmi ostatními, které

předem seznámil se situací. Sběr dat se uskutečnil v období května a června v roce 2020, ve městě Hradec Králové. Setkání proběhlo na předem domluveném místě, většinou v poklidných kavárnách a parcích, aby se jedinci cítili uvolněně.

Respondenti byli předem obeznámeni s předmětem mého výzkumu a upozorněni, že jejich odpovědi budou zaznamenávány na mobilní telefon. Dva rozhovory vzhledem k pracovní vytížené situaci po předchozí pandemii nemohly být uskutečněny standartní formou osobního kontaktu a probíhaly tak v online podobě. Tyto rozhovory proběhly prostřednictvím video hovoru v aplikaci Skype a Microsoft Teams, při němž rozhovor byl nahráván na mobilní telefon. Zmíním, že každá diskuze nebo hovor měl odlišné trvání, a to od 27-53 minut.

Respondenti mi mimo jiné mohli v průběhu rozhovoru pokládat dotazy a pokud dané otázce nerozuměli, snažila jsem se ji vysvětlit jiným vhodným způsobem. Odpovědím na dané okruhy otázek jsem umožnila otevřený konec, pouze když jsme se odchýlili k jiným tématům, upozornila jsem na to nenásilnou, úsměvnou formou. S mnohými z nich jsem vedla běžný rozhovor i po skončení nahrávání a panovala mezi námi příjemná atmosféra.

Hotové rozhovory byly doslovně přepsány ve funkci Microsoft Word nebo v programu F4 transkrip. Dále pak kódovány v programu MAXQDA.

Seznam kódů jsem si sestavila podle výzkumných otázek, dále pak podle podotázek, které by s nimi mohly souviset. Těmito kódy jsem si následně zvýraznila potřebné informace a data ve všech šesti rozhovorech, které byly podstatné.

V ukázce z kódování – viz. Příloha 1, lze v programu MAXQDA vidět celkový počet kódovaných vět či slovních spojení. A vedle konkrétních, barvami rozlišených kódů lze vidět, kolikrát se respondenti zmiňovali o různých tématech. Na fotce lze vidět názvy kódů, se kterými jsem pracovala a jejich barevné rozlišení.

Nejvíce kódů připadlo otázkám spjatým se vzpomínkami na dětství. Ty byly kódovány celkem 79krát. Dále pak ke stavu současných vztahů mezi sebou, kódované 52krát. Častými kódy je popis sourozenců a popis sebe sama. V neposlední řadě potom komunikace, setkávání se, výhody a nevýhody sourozeneckých vztahů. Nejméně kódovaná, přesto zmíněná odpověď v rozhovoru byla týkající se Covidu-19.

3 Výsledky

3.1 Výzkumná otázka číslo 1 – Jaký měl ve vzpomínkách na dětství vliv počet sourozenců na jejich vzájemný vztah?

Tato otázka měla podrobněji zjistit, jak jedinci vzpomínají na své dětství strávené společně se svými dalšími dvěma sourozenci. Zahrnovala podotázky typu, jak spolu vzájemně trávili čas, jaká panovala atmosféra v rodině, jaké úlohy v rodině zastávali a zdali se mezi nimi objevovalo žárlení o pozornost rodičů a případné dětské konflikty. Co jim utkvělo v paměti za ty uplynulé roky při ohledu na to, že vyrůstali v počtu tří dětí.

První trojice sourozenců:

V této otázce mohu shrnout ve směs pozitivní odpovědi. U první skupiny sourozenců, která se skládá ze tří bratrů, jsou patrné i více vyskytující se konflikty. O nich se zmiňuje nejmladší i nejstarší ze sourozenců. Na druhou stranu, jak se shodují v odpovědích nejstarší i prostřední respondent, trávili hodně času společnou činností. Prostřední respondent také uvádí blízký věkový rozdíl dvou let mezi nimi.

Nejmladší respondent (Petr): „*Myslím si, že jsem měl hezký dětství, co se týče vztahů se sourozencema, tak to bylo ze začátku dost těžký, právě že jsem tři bráchové a já jsem nejmladší a žili jsme všichni v jednom pokoji, jako bydlíme v bytě, takže to bylo drsný. Jakože jsme se prostě navzájem vytáčeli, jsme prostě*

jako nebylo kde se schovat nebo jako uklidnit, to bylo jako náročný. Hodně jsme se mlátili jako že fakt hodně.“

Prostřední respondent (David): *„A s bratrama to bylo, když jsme byli malí, tak to bylo úplně super, protože jsme si vyhráli. Ještě když jsou tři kluci, tak si vyhrajou, a my jsme dva, to asi určitě víš, jsme o dva roky, takže ten věkovej rozdíl není tak velkej.“*

Nejstarší respondent (Tomáš): *„No tak to byla jako sranda no, tak samozřejmě, já jsem nejstarší, že jo, a tak ze začátku to bylo tak, že jsme se prali a vždycky tak jako dohromady, že ty dva mladší se snažili přeprat mě, takže jako byly konflikty. No dost jsme byly spolu, chodili jsme všichni do skauta a tak ...“*

Respondenti také odpovídali na otázky související s úlohami, které v rodině zastávali. Všichni tři se shodli na tom, že dělení prací bylo rodiči nastavené spravedlivě pro všechny. Prostřední respondent uvádí, že například kontrolovali domácí úkoly nejmladšího z nich. Také odpovídali, že se střídali v pomáhání tátovi, který je řemeslník.

Nejmladší respondent (Petr): *„Myslím si, že rodiče tohle dělali docela dobře. My jsme to měli všechno takový jako fakt se snažili být spravedliví na to. Všechno jsme měli jednotně, ať se to týče domácích prací, tak jsme se vždycky točili. Nevím, jeden vysával, druhý prostě myl něco a takhle. My jsme se tak jako prohazovali, každý týden dělal někdo jinak a pak jsme prostě. Náš táta je truhlář, tak jsme jakoby jezdili jim pomáhat o víkendu do dílny. A to jsme se taky pravidelně střídali, že jeden týden jel tenhle, druhý zas ten další a tak dál no.“*

Prostřední respondent (David): *„No, jo. My jsme měli takovou poměrně ne rozmazleneckou výchovu, že my jsme měli na starosti jako vždycky chod hodně domácích prací, což jako když jsem pak třeba se bavil se spolužákama na základce, tak jako většina naprostá většina z nich tohle jako nedělala, protože*

jakože jsme zařizovali v podstatě všechno. Jako nákupy prostě, každý den uklízeli. Udělat úkoly, zkontrolovat třeba toho nejmladšího, aby dělal úkoly, když se třeba učil číst, tak aby prostě cvičil, protože už v té době jsme měli třeba i počítač, takže už jsme měli takovou tu distrakci trošku. A tak ale my jsme to měli poměrně, co se týče těch domácích prací, poměrně spravedlivě nastavený, a to si myslím, že ani jakoby nikdo z mejh bráchů by nezpochybnil.“

Nejstarší respondent (Tomáš) na tuto otázku odpověděl: *„Myslím, že to bylo spravedlivé, necítím jako zpětně žádnou zášť vůči rozdělování úkolů. Takže si myslím, že to bylo spravedlivý. Každý jel třeba o víkendu pomoci, protože táta je truhlář, tak jsme dělali nějaký kuchyně, a tak nebo jsme obracely seno u babičky, sbírali švestky na slivovici a tak ...“*

Druhá trojice sourozenců:

U druhé skupiny sourozenců vidíme značný věkový rozestup. V tomto případě by se zde dalo uvažovat s ohledem na teoretické poznatky o nejmladším respondentovi jako o jedináčkovi. Nejmladší sourozenec sám popisuje jakýsi „odstup“ od nejstaršího sourozence, který měl jiné starosti ve svém věku. Sestra tudíž trávila více času se svým bratrem. V tomto ohledu se s prostředním sourozencem (bratrem) shodují. Nejstarší respondent zmiňuje, že si vzájemně vystačili a nemuseli hledat další party. Sourozenci popisují dětství velmi pozitivně, přestože v této skupině hraje vliv věkový rozdíl. Nejmladší respondentka mimo jiné v rozhovoru uvedla, že trávila hodně času u babičky na chalupě a vybudovala si skvělé vztahy ke starším lidem.

Nejmladší respondentka (Marie): *„Tak já myslím, že dětství bylo vcelku super, protože jsem vlastně byla upřímně třetí dítě, takže ty mají vždycky trošku jednodušší, mají vyšlapanou cestičku od sourozenců, trošku mírnější rodiče už, takže mám spoustu dobrých vzpomínek. Vztahy se sourozenci... no určitě to bylo poznamenaný tím větším věkovým rozdílem vlastně 10 a 9 let, takže se sestrou tam*

byl trošku odstup, tam byly trochu jiný starosti, vlastně když mi bylo 5, tak jí bylo 15, a byla na střední a řešila prostě jiný věci, co se týče vztahu s bráchou, tak tam to bylo úplně v pohodě, protože v té době byl trošku introvertnější a měl vlastně víc času se mi věnovat. Takže hlavně s ním mám spojeno hodně hezkých vzpomínek a ptákovin, co jsme spolu vymýšleli, nebo spíš on je vymýšlel pro mě, takže...“

Prostřední respondent (Jan): *„My jsme samozřejmě se ségrou od sebe rok a půl, tak to ovlivnilo vztah mezi náma. Ještě mám mladší ségru a ta byla od nás asi o devět nebo o deset let, tak tam to zas bylo o něčem jiným. Ségra starší už chodila na vejšku a měla na práci jiný věci. Já chodil na střední, takže jsem se spíš viděl s tou mladší.“*

Nejstarší respondentka (Monika): *„Což jsme byli jako hodně spolu a nějak si myslím, že jsme si docela jako i v tom jakoby raným dětství, dejme tomu do těch deseti, dvanácti, že jsme si i nějak jako i v zásadě vystačili, že jsme neměli potřebu jako si hledat další nějaký party. Nebo aspoň já ne.“*

V této skupině sourozenců v rámci dělení úloh v rodině byly zaznamenávány rozdíly v pohlaví. Prostřední sourozenec popisuje, že většinu času zastával mužské práce se svým otcem a děvčata spíše s matkou. S tím mj. souhlasí i nejmladší respondent, přestože si jako nejmladší člen lépe vybavuje pouze svojí situaci. Nejstarší respondent dodává, že byl ve všem rád a v tomto ohledu bylo vždy vše spravedlivě vedené.

Nejmladší respondentka (Marie) popisuje situaci: *„To si myslím, že jako určitě fungovalo, já jsem tu zátěž vnímala jen u sebe, takže nevím, ale třeba můj brácha hodně pomáhal tatkově na stavbě s něčím a takové ty těžké manuální práce, dělal to i jako rád, já naopak pomáhala mamce v domácnosti s některými věcmi, protože to se tak jako nabízelo víc a co se týče bráchy a ségry, když vyrůstali*

spolu, tak tam si myslím, že spoustu věcí dělali společně, že tím že od sebe byly fakt jen rok, tak ten vztah tam mezi nimi musel být úplně jiný no. “

Prostřední respondent (Jan): *„Já jsem většinu času trávil s tátou někde při nějaké činnosti kolem baráku někde. A děvčata zas spíš s mamkou žejo. A nějaký ty věci ohledně domácnosti to se vždycky tak nějak dělilo. “*

Nejstarší respondentka (Monika) odpovídá: *„Takový jako pestrý. Hodně se pracovalo. Jako co se týče výchovy, tak si myslím, že jsme byli tak nějak jako hodně, hodně spravedlivě vedený. Jako když dostane jeden, dostane druhý. Jakože všichni všem stejně. Byl ve všem systém. Když bylo nádobí, tak jsme měly služby. Tam byl řád, ve všem byl řád, v penězích řád. “*

3.2 Výzkumná otázka číslo 2 - Jaký je současný stav vzájemných vztahů mezi sourozenci?

Výzkumná otázka číslo 2 měla za úkol přiblížit momentální stav vzájemných vztahů mezi sourozenci. Sourozenci odpovídali i na otázky související s frekvencí komunikace a společného setkávání. V odpovědích vidíme značné utužení vzájemných vztahů, které nastalo postupem času, v určitém věku dospělosti. S utužením vztahů má spojitost i méně častý kontakt, kdy si sourozenci více váží společných chvil. Jejich vzájemné vztahy se přibližují více přátelství nežli v období dětství, a nachází i více společných témat. Věková rozdílnost zde nehraje tak velkou roli, jako v dětství při hledání společných zájmů a společných her.

První trojice sourozenců:

Nejmladší respondent (Petr): *„No a od té doby co jsme všichni na vysokých školách, jsme se začali vídat míň, tak se to postupně začalo budovat víc k přátelství. Už přece jenom mezi 26letým bratrem a 22letým bratrem už to mezera není taková velká, jako když mě bylo dvanáct a jemu šestnáct. Takže jsme se začali víc bavit. Postupně, čím míň se vidíme, tím víc si vážíme toho, že se*

vidíme znova. A postupně si myslím, že ty vztahy se dost zlepšily a obecně utužily, co se týče toho, když se potkáme doma.“

Prostřední respondent (David): *„Ono to vždycky souvisí jako s individuálním jakoby rozvojem sama sebe, na čem jako si myslím, že se aspoň my s Petrem jako poslední dobou nějak jako zaměřili nebo jako že se nesnažíme prostě bejt kretěni ve chvíli nebo situaci, kdy jsme si to nebyli předtím schopní uvědomovat, ale jak se to jako, co dál jak to ještě zlepšit, to fakt nevím, protože vlastně každé řeší ještě spoustu jiných problémů a tohle jakoby není nic, co by bylo třeba řešit, si myslím ani. A na druhou stranu, a ještě za druhý vlastně na to není ani nějak moc čas, takže si myslím, že to tak nějak přirozeně plyne a že je to celkem v pohodě.“*

Nejstarší respondent (Tomáš): *„To až zpětně člověk docení, když ty bráchy miň vídá, a potom vlastně člověk zjistí, že jsou dospělí a může se s nima bavit jako se sobě rovným, a to je na tom fajn no. Takže teď je to myslím fajn, že si dokážeme pokecat i jako do hloubky, to dřív nebylo.“*

Diskuze na téma současných vztahů zahrnovala, jak už jsem zmiňovala, i podotázky typu, jak často se kontaktují a následně osobně setkávají.

Všichni tři sourozenci se shodují, že se kontaktují především tehdy, když se chtějí jeden druhého na něco zeptat. Prostřední respondent uvedl příklad, že naposledy řešili například dárek pro babičku. V běžné situaci si spíše sdělují základní informace, ale kamarádské rozhovory vedou při osobních setkáních. Kontaktují se výjimečně, a to prostřednictvím sociálních sítí. Nejstarší respondent ale uvádí, že občas proběhne i telefonický rozhovor, což dřív prý nebylo a vnímá to jako zlepšení.

Nejmladší respondent (Petr): *„Tak minimálně, dva až tři týdny, že si dáme vědět a je to za účelem toho, že to není spíš pokecání jako kamarádský. To necháváme*

spíš na to osobní setkání, ale prostě za tím, že si chceme něco předat, že si chceme zjistit od toho druhýho a tak se zeptat, jestli on s tím má zkušenosti a takhle.“

V tomto případě mají sourozenci společné přátele, což je jedno z témat, skrze které se kontaktují.

Prostřední respondent (David): *„Ale my si třeba občas napíšeme si na facebooku, ale jako spíš výjimečně jako, jen když třeba není možnost se ho na něco zeptat. Takže jako, není to jako za nějakým účelem jako třeba nějaká finanční výpomoc nebo něco. Třeba se ho zeptám, jak to jde v Hradci, protože on je v Hradci se spoustou lidí z našeho rodného města a takže je jakoby vlastně spojenej furt v kontaktu s lidma, který já už jakoby nepotkávám běžně, takže i skrze to, že on tam má, máme tam společný kamarády. My si tady na takovej small talk nebo aspoň já a myslim, že ani. No já si na to fakt nepotrpim jo. Já se koukám teďka do zpráv jo, tak jen abych viděl. Pak jsme řešili nějakou společnou dárek pro babičku. Takže spíš takový praktický věci.“*

Nejstarší respondent (Tomáš): *„Úplně zase jako asi tolik ne, teď je to lepší, během té vešky jsme si ani nezavolali, no a teď si jako občas i zavoláme. Ta komunikace mezi námi ještě není na takové úrovni, abychom se jako svěřovali se vším, ale jako čím dál víc se to k tomu blíží. Asi nejčastěji, jako když si napíšeme, tak je to asi, že někdo od někoho něco potřebuje, to je taková jako klasika, ale to jsou takové drobnosti, to člověk pro ty bráchy vždycky rád udělá, jinak že bychom si vyloženě volali kvůli nějakým problémům, to asi ne ... to spíš, když už mě pak něco trápí jako dlouhodobě, tak nemám problém to jako nějak vypustit.“*

Při otázce jak často a za jakým účelem se společně sourozenci scházejí, lze vidět také mnoho shodných odpovědí. Sourozenci odpovídali, že se schází většinou kvůli příležitostem, kterými jsou například rodinné oslavy. Prostřední i nejstarší respondent zmiňují, že dřív se společně scházeli doma na nedělní oběd. Nejstarší

respondent dodává, že málo kdy se sejdou všichni tři, většinou se navštěvují po dvou.

Nejmladší respondent (Petr): „*Většinou to jsou právě příležitosti, jak už jsi sama zmínila, tak ty oslavy právě. Máme docela často, protože my jsme z velké rodiny. No máme jakoby křesťanský pozadí, takže moje mamka má čtyři nebo pět sourozenců. Taťka taky, ten je vlastně ze tří bratrů. Ale máme asi jedenáct bratranců a jedenáct sestřenic. Máme opravdu velkou rodinu a prostě ty oslavy jsou pořád. Je to tak, to je vždycky šedesát lidí prostě. Ale že by jsme se jen tak domluvili, že jsme se dlouho neviděli i třeba s rodičema a dojeli domů, tak to se většinou nestává, to jsou většinou nějaké příležitosti.*“

Prostřední respondent (David): „*Tak naposled to byl dědův pohřeb teďka před měsícem a předtím to bývaly nějaký narozeniny babiček nebo rodičů, a to je vlastně asi jakoby to se sejdeme jen naše rodina, děti a rodiče naše. Jako dřív, předtím, než se pohádal ten Tomáš s tou mamkou tak jakoby, třeba dvakrát za měsíc jezdil na nedělní oběd prostě, takže jakoby v neděli, v rámci neděle jsme se scházeli.*“

Nejstarší respondent (Tomáš): „*Vždycky jsme se sešli tak jako doma na tom nedělním obědě, jinak málo kdy se sejdeme všichni tři, spíš je to takový, že se navštěvujeme vždycky po dvou, já navštívím nějakého bráchu, anebo jeden z nich navštíví mě, když jdu třeba hrát do Prahy, tak přespím u bráchy. Máme to takový jako rozlítaný no. Ted' nám vlastně umřel děda, takže to bylo taky hodně důvodů, proč se potkat, tak byl pohřeb, smuteční hostina, a tak no, takže tam jsme se sešli no. Jako ale jak říkám, dřív to nebylo o tom, že bychom se potřebovali nějak scházet, ted' je to takové, že už k nim mám jako vztah jako ke kamarádům, ne jako k mladšímu bráchovi. Máme každý svůj režim, ale to neznamená, že bychom se v tom jako nepotkávali no.*“

Druhá trojice sourozenců:

U druhé trojice sourozenců můžeme spatřit stejné narůstání společných zájmů s přibývajícím věkem. Nejmladší respondent uvádí silné pouto s prostředním sourozencem už od dětství a které přetrvává dodnes. S nejstarším sourozencem se ale vztahy zlepšily až postupem času, kdy našli více společných témat. Změnu k lepším vztahům s nejstarším sourozencem pocítuje i prostřední respondent. Nejstarší respondent silné pouto mezi mladšími sourozenci v období dětství také vnímal, přesto současné vztahy hodnotí velmi dobře.

Nejmladší respondent (Marie): „*Myslím že od té doby, co jsem šla do Prahy na vejšku, tak kolem těch 22, tak těch společných témat začalo přibývat a myslím, že se to zlepšilo, najednou jsme se s ségrou začaly rozebírat témata, který bych dřív s ní asi řešit ani nechtěla, protože jsem nevěděla, jestli řekne, no já tady řeším hypotéku a dvě děti a ona tady řeší nějaké problémy z vejšky, takže v tom okamžiku se hodně zlepšily vztahy se ségrou a s bráchou, tam si myslím, že pořád funguje taková ta nostalgická vlna podle mě, já ho beru jako opravdu nejlepšího parťáka z dětství a to se nezmění a tím pádem bude to pouto vždycky jiný.*“

Prostřední respondent (Jan): „*No možná si myslím, že jsme se trošičku víc naladili na stejnou vlnu s tou starší. Tam jsme spolu sice vyrůstali jako sourozenci a hráli si spolu, ale nebylo to v uvozovkách jako s tou mladší. S tou Moničkou se to postupem času zlepšilo, že jsme řešili podobný věci, ať už je to práce, vztahy, bydlení nebo cokoliv, tak si myslím, že je to tam takový intenzivnější, než bylo dřív. No a s Májou to je tak nějak stejný, ta má tendenci se mnou řešit každou blbost a na všechno se mě zeptá. Nebo ji minimálně zajímá můj názor na věc.*“

Nejstarší respondent (Monika): „*Tak jako ségra, když byla malá žejo, kolem těch, nevím. Tak když mně bylo patnáct, tak jí bylo kolem pěti žejo, ona byla hodně s bráchou. Takže tam měli mezi sebou jako to pouto takový jako úplně jináčí. Myslím si, že tam jsem v určitý době do toho úplně moc nepatřila. Ale teďka si myslím, že máme vztahy jako nadstandartně dobrý. Tím, že právě, že mezi*

náma je absolutní jako otevřenost se vším, aspoň já si to myslím, že máme ten vztah jako velmi velmi velmi zdravěj a dobřej. A myslíme na sebe, byť se nemusíme vidět jako fakt každej tejden. Ale víc člověk přemýšlí, co si ten druhěj myslí a co ten člověk dělá nedělá, a i když se třeba neozve pár dní, tak tak jako víš, že jseš furt součástí toho života.“

Druhá skupina sourozenců se kontaktuje dle odpovědí poměrně často, a to prostřednictvím sociálních sítí nebo prostřednictvím mobilního volání. Oproti skupině se třemi bratry má jejich komunikace především sdělovací účel. Všichni tři sourozenci vnímají v tomto ohledu zlepšení oproti dřívější době.

Nejmladší respondent (Marie): *„Celkově si myslím, že se ta komunikace dost zlepšila, v posledních třeba dvou letech, s nástupem Facebooku, whats upu a takových věcí, že jsme si založili skupinu, jak jen pro rodinu, tak i jen pro sourozence, takže pravidelně, hodně brácha vyvolává diskuze, jednou za týden nebo dvakrát za týden tam jako hodí, jak se se ségrou máme, tak ten jako hodně rozvíjí tu diskuzi a je vidět, že chce, aby ta rodina jako držela pohromadě, protože je to klíčový kámen všeho. Já si s bráchou občas volám, když to na mě přijde, že si chci jako popovídat, protože, jak teď nemám moc čas, jako dostat se z Prahy domů a on je taky jinde, tak mu aspoň zavolám, se ségrou si voláme, ale tam je to jakože, když se chci na něco zeptat, nebo něco pořešit, je to trošku míň jako spontánní, že bych jako jen tak zavolala, jak se má a jak to jde, ale rozhodně je to lepší, než to bývalo.“*

Prostřední respondent (Jan): *„No relativně jo, máme se na fejsbuku i mesenzru a máme spolu různý skupiny. Myslím, že se snažíme o sobě trošku vědět, a vědět co se děje. A jako mluvíme spolu běžně třeba po telefonu, skajp a takový.“*

Nejstarší respondent (Monika): *„To si myslím, že prakticky jestli né denně, tak obden. To jako fakt hodně. Tak nějak jako sem tam, že se něco jako domlouvá, ale myslím si, že většina z toho je jako prostě, jak se máš, co děláš. Ted' jsem dělal*

tohleto, tohleto se mi povedlo, tohle je hezký, tohle jsem viděl, to je zajímavý. Myslim si, že většina těch zpráv nemá nějakou šilenej jako domlouvací smysl, ale spíš jako takový prostě si posdílet. Sdílet něco, jako co se člověku líbilo, povedlo anebo i to co se nepovedlo, prostě tak jako celkově.“

I tato trojice sourozenců se schází primárně za účelem rodinných oslav. Pravidelně se ale všichni tři sejdou zhruba do měsíce. V tomto případě hraje u společných setkání rozdílná vzdálenost bydliště. Nejmladší respondent uvádí, že před virem způsobující Covid-19, probíhaly plánované oslavy každé dva měsíce.

Nejmladší respondent (Marie): *„No, já myslím, že tam to hodně kazím já, kvůli té Praze, protože ségra s rodičema se vídá pravidelně, protože bydlí kousek od sebe, brácha, tím že má auto a že je schopný dojet, tak si myslím, že tak jako jednou za 14 dní, jednou za 3 týdny. Já tím, že musím dojet z té Prahy, tak je to třeba jednou za 6 týdnů, tak to se sejdeme většinou všichni. Oslavy, to je taková ta normální situace, před Covidem, to se normálně slavily narozeniny dohromady i s babičkama, protože je nás hodně, tak co dva měsíce byla nějaká oslava něčeho, to určitě jako bylo plánované, ale i mimo tady ty plánované jsme se tam pravidelně sešli, takže myslím si, že co to jde, tak jsme se scházeli.“*

Prostřední respondent (Jan): *„Samožřejmě, když je možnost, tak se scházíme. No účel, je většinou nějaký společnej jmenovatel, jsou nějaký oslavy, kdy se prostě vždycky všichni sejdeme na jednom místě. Tak jednou za čtrnáct dní, do měsíce stoprocentně. Všichni s rodinou pak do toho měsíce pravidelně.“*

Nejstarší respondent (Monika): *„Když já tohleto mám zkruslený žejo. Jako tím, že jsem tady a rodiče mám o ulici ode mě, tak já jako s nima jsem určitě častěj než třeba ségra nebo brácha. A myslím si, že jako vyloženě celá rodina se můžem sejít tak jednou za měsíc?“*

„No u členů rodiny, se vždycky najde nějaká příležitost, svátek, narozeniny.“

3.3 Výzkumná otázka číslo 3 - Odpovídá vzájemný popis sourozenců k teoretickým popisům jednotlivých sourozeneckých konstelací?

Při této otázce každý z respondentů popisoval charakterové vlastnosti svých obou sourozenců. Cílem bude nalézt shody s teoretickými poznatky, které popisují jednotlivé typologie sourozeneckých konstelací.

První trojice sourozenců:

U charakterových vlastností nejstaršího sourozence lze evidovat různé odpovědi. Nejmladší respondent zmiňuje, že je nejmíň zodpovědný, přesto prostřední respondent o něm tvrdí, že byl vždy nejsvědomitější a nejnadanější, co se týče například vzdělání. Zároveň popisuje, že vystudoval z nich tři i nejtěžší školu. Je společenský a dle nejmladšího respondenta extrovert. Tyto rysy by mohly potvrzovat typické stereotypy prvorozených.

Prostředního sourozence nelze s ohledem na teorii potvrdit s úplnou přesností. Přesto se oba sourozenci shodli, že je hodně přemýšlivý a více introvert nežli oni. Nejmladší respondent také uvádí, že je technický typ.

Nejmladší sourozenec je popsán jako společenský, otevřený, ambiciózní. Jako dítě potřeboval hodně pozornosti, jak uvádí prostřední respondent. To by typologii nejmladšího dítěte odpovídalo.

Nejmladší respondent (Petr): „*Nejstarší bratr je vlastně muzikant, srdcař. Má svoje dvě kapely a prostě muzika formuje jeho celý život, kromě jako práce, kterou teďka hledá, co by ho mohlo bavit. Je to takový jako člověk, takový jako bohém, bych řekl, a zároveň taky nejmíň zodpovědný, i když je nejstarší. Jakoby ke všem problémům se staví takovým způsobem, že od nich utíká. Mám pocit.*“

„A ten prostřední to by bylo. Zas s tím mám společný jako zájmy, že jsme si přece jenom blíž, tak s ním mám společných víc koníčků a témat. A ten je zas takový největší asociál z nás. Myslím si, že s tím nejstarším jsme takový extroverti, ten

prostřední, myslím že, i když to v tom osobním rozhovoru nepoznáš, tak je takový největší introvert. Když jsi v nějaký skupině lidí, tak není výraznej, a ten je nejvíc zas technický typ a nejvíc přemýšlivej člověk bych řekl. A zároveň hodně i šikovnej, extrémně šikovnej na ruce, že on dokáže, já nevím, z kartónu úplně krásnej model postavičky. Ale zas právě je takovej, no takovej cynik bych řekl, že to je.“

Prostřední respondent (David): *„Tak nejstarší Tomáš, jenže ono se to musí jakoby trochu, protože všechno má jakoby nějaký prapůvod v minulosti, takže já se musím trochu jako vrátit. On byl, rozhodně byl vždycky nejsvědomitější, co se týče školy, a vlastně jakoby i nejnadanější, co se týče školy. Nakonec vlastně i studuje, vystudoval nejtěžší školu z nás tří. Má farmacii v Hradci. Je magistr. Dokonce jakoby měl ambice na doktorát, jako určitě by na něj měl, jen mu chyběla doživotní motivace, bych tak řekl. A. Takže vlastně na tý střední on byl hodně takovej společenskej, měl partu ve třídě a jako vždycky byl takovej, že si užíval života, bohém, hodně párty a takovýhle věci. A je taky takovej hodně hlasitěj. Na druhou stranu je fakt jako na různý věci šikovnej, je i skvělej hudebník.“*

„Jakoby Tomáš díky tomu, že je nejstarší, tak je rozhodně politicky jakoby takovej král salónů, víš, jakože dokáže všude jakoby být žádněj problém a žádný, prostě neměl problém se studem, s komunikací s lidma stejně jako se zařizováním obecně.“

„No, Petr prostě potřeboval jako dítě hodně pozornosti, což jako tehdy jsme nevěděli, že jo, a proto byl tak ukřičenej a tak dál. A vlastně potřeboval asi i nějakěj obdiv od rodičů a snad i od těch bratrů, protože ti bratři měli vzory jakoby někde v jinejch vrstvách věkových a on je možná měl jakoby v těch bratrech. Asi potřeboval uznání těch blízkějch. Což asi potřebuje v nějaký míře, různý míře každej. Ale on je takovej, že vlastně on má tu práci, což je taková klasická pyramidovská, nevím, jestli to znáš. No ale myslím, že skrze tu práci se na jednu stranu hodně našel.“

Nejstarší respondent (Tomáš): „*No tak nejmladší, ten byl jako vždycky jako nejvíc otevřený, nejvíc společenský. Takový jako, no ... jak to říct, prostě no ... největší extrovert, má rád tu společnost. ... jakoby jediný kdo je z nás ambiciózní, tak je Petr.*“

„*No prostřední brácha, David, ten je jako víc uzavřený, víc přemýšlivý, je hodně chytrý.*“

Druhá trojice sourozenců:

Nejstarší sourozenec je dle ostatních sourozenců popsán jako povahově silný a zodpovědný typ člověka. Na druhou stranu ji její sourozenci popisují jako „drsnou“, to ale odůvodňují tím, že se v životě vypořádávala s mnoha starostmi. Tady doplním obecné informace, že nejstarší respondentka je doktorka a při karanténě související s onemocněním Covid-19 vypomáhala celé rodině a dodávala jim nutné prostředky. Zároveň i proto, že ze všech sourozenců bydlí v nejkratší vzdálenosti od rodičů. I v tomto ohledu vidíme úlohy fungování v rodině a celkovou blízkost, konkrétně u prvorozené dcery.

Prostředního sourozence jeho dvě sestry popisují dříve jako introverta, dnes jako extrovertního baviče a zodpovědného muže. Obě také zmiňují jeho nadhled a laxnější přístup k věcem. I v tomto ohledu nelze jasně potvrdit vlastnosti prostředního narozeného dítěte. Obzvlášť, pokud bereme v úvahu dříve uvedené dva sloupce možných vlastností autora K. Lemana [2008].

Benjamínka rodiny, tudíž nejmladšího sourozence můžeme na základě odpovědí popsat jako společenského, veselého člověka. Prostřední respondent zároveň popisuje, že na ní byla v rodině upřena vždy největší pozornost. Tento popis je typický pro poslední narozené dítě a s teoretickými poznatky lze v tomto případě najít soulad. Nejstarší respondent dodává, že občas hledá příliš problémy ve věcech, kde nejsou, a bývá vznětlivá. I takoví benjamínci mohou být, a to například dle poznatků autora K. Lemana [2008].

Nejmladší respondent (Marie): „No takže ségra je hodně pragmatická, na první pohled působí, že si drží odstup, taková rezervovanější, ale potom když potom trochu pookřeje a roztaje, tak potom je vtipálek, je s ní sranda, ale je víc taková zamýšlená, taková ...no nechci říct pesimistická, ale je vidět, že ty starosti v životě, že jich měla dost, a to se odrazilo v tom jejím drsnějším, že jako působí drsně, ale taky má doma dvě děti a do toho hodně pracuje a dodělává školu, takže to jako vůbec nebyla sranda, tu zátěž extrémní, kterou na sobě měla, vždycky jsem ji obdivovala za to, jak to zvládala, jako povahově silný typ člověka. Ségra je taková víc jako zodpovědná, takový zodpovědný článek, co vždy vším prošla, školou, vejškou, tím, že se vdala, že má děti jako první. Ta tu cestu prorážela, proto je taková jako samostatná.“

„Co se týče bráchy, tak to je takový typický šoumen a vtipálek, takže furt usměvavý, mě vždycky přišlo, že si jako z ničeho nic nedělá a každý problém přejde s humorem, jako by to nic nebylo. Ani nevím, jak je to možné, že dokáže všechno zvládnout, hravě, jestli je to jen nějaká póza, nebo jestli je to opravdu člověk, co vstřebává jen to pozitivní, a to negativní dokáže lehce sfouknout, takže to byl jako takový šoumen rodiny vždycky no, paradox je v tom, že byl hodně introvertní typ člověka, teď se začíná v něm probouzet ta pravá povaha, že se dokázal osmělit a dokáže teď táhnout ty lidi kolem sebe a opravdu je bavit a tak, což je hrozně fajn.“

Prostřední respondent (Jan): „Ta ségra starší je taková v uvozovkách drsnější, přímější. Ale asi to je tím, že ta starší už musela řešit v životě nějaký důležitý věci, školu a tak. Ta starší je takovej generál a trochu drsoň ale taky má svoje slabé momenty.“

„Ta mladší je takovej skrytej optimistickéj pesimista, ale zároveň je z nás asi ta nejvíc společenská. Že kolem sebe nemá vysloveně jen pár lidí v uvozkách, asi tím že na ni jako na nejmladší byla v tý rodině upřená největší pozornost.“

Nejstarší respondent (Monika): „*Noo tak Marie je taková, já nevím tyjo, to se těžko říká (smích). Rozhodně je upřímná. A jako když byla děcko, tak too prostě našim šla vytmavit, že se ji nelíbilo, že byli nějaký třeba voškliví na bráchu a tak. A to jí drží do teď'... jako občas je trochu choler, občas trošku jako zbytečně hledá problémy ve věcech, kde nejsou. Že by mohla ty věci brát některý jako s takovým větším nadhledem. Jinak je veselá, družná, má ráda společnost lidí, si myslím.“*

„Brácha ten mi vždycky přišel jako takovej flegmouš, ten je jako schopnej vydržet jako hodně, co se týče, třeba když dělá něco s tátou, tak táta je takovej, jakože když se mu něco nedařilo, tak prostě vybuch žejo a mě to nedělalo úplně dobře. A brácha tohle vydržel. A to je obecně, takovej jakože ten trošku laxnější přístup, když byl děcko třeba ke škole, celkově k těm věcem, jako, že to nehrotil. A ve všem se nějak strašně dobral. Ted'ka v něm vidím prostě to, co zodpovědnýho chlapa, o kterýho se můžeš opřít prostě stoprocentně, a to je spíš jako můj postřeh z loňska, co jsme byli spolu na dovolený. Úplně jsem z něj měla fakt takovej jakože hrozně dobrej pocit, jakože z něj vyrost úžasnej člověk.“

3.4 Výzkumná otázka číslo 4 - Co vnímají sourozenci v sourozeneckých vztazích jako výhodu nebo nevýhodu?

Tato otázka měla přinést poznatky o výhodách/nevýhodách sourozeneckých vztazích. Jako výhoda byla v odpovědích často zaznamenávána společná historie a původ sourozenců, který společně vnímají.

První trojice sourozenců:

Nejmladší respondent u první skupiny sourozenců spatřuje výhodu starších bratrů, které se snažil dohnat, a byli pro něj motivací, zároveň mu předávali cenné informace a zkušenosti. Prostřední s nejstarším sourozencem se shodují, že výhodou je pro ně společný původ. Nejstarší respondent výhodu popisuje slovy, že všichni tři jsou ze stejných poměrů a podmínek.

Nejmladší respondent (Petr): „Já jsem rád, že jsem se narodil jako nejmladší, že tam hodně to pro mě dělala ta motivace těch starších bráchrů, že jsem právě měl takový ten motor je pořád dohánět a pořád s nimi soutěžit. Což si myslím, že se mě udělalo nejvíc aktivního jakoby sourozence z nich prostě. Takže za to jsem asi rád, беру to jako velkou výhodou. Taky oproti mým vrstevníkům jsem měl výhodou těch bratrů. Že mi dávali zase informace z jejich zkušeností. Takže v tomhle to jsem měl výhodou, že jsem třeba napřed oproti vrstevníkům, který jakoby neměli ty sourozence.“

„Zas na druhou stranu vždycky jsem chtěl mít mladší sestru. To jsem si říkal, když mi bylo patnáct, kdy mě nejvíc štvali ti bráčové, že bych je oba lusknutím prstem vyměnil za mladší ségru, se kterou bych mohl mít úplně jiná vztah.“

Prostřední respondent (David): „Prostě máme tam jakoby společnej ten background.“

Nejstarší respondent (Tomáš): „Hele já to vnímám tak jako výhodou, protože já nevím no, bráčové jsou ve stejném postavení jako já, teď začínáme být dospělí, nebo já bych měl být už dospělý ... a tak nějak se všichni popasováváme s tím světem, jsme všichni ze stejných poměrů, ze stejných podmínek, takže jakoby tam je fajn ta blízkost, že jakoby každý má svou cestu, ale jsme zasazený ve stejném místě, nebo jako to říct, vyrostli jsme na stejném místě, takže prostě ty startovací podmínky byly stejný, to mi pomáhá vypořádat se s náročností života nebo jak to říct.“

Druhá trojice sourozenců:

Druhá trojice sourozenců poukazuje na výhodou spočívající v tom, mít k sobě další sourozence, jako někoho podobného jim samotným. Zároveň pro ně sourozenectví znamená oporu a vzájemné pochopení. Prostřední respondent vidí výhodou v tom, že nebyl jedináčkem a získal díky sourozencům jiný nadhled.

Nejmladší respondent (Marie): „Určitě to pro mě znamená oporu, že je tam někdo stejný jako já , nese si podobný základ z té rodiny, tu historii, ty pozitivní a negativní věci, které se s tou rodinou táhnou, tak jako člověka, na kterého se vždycky obrátím jako první, kamarádi jsou fajn, ale ve spoustě věcech neporadí, protože nemají to zázemí, neznají tu moji historii, nevědí, čím jsme si prošli, takže to беру jako někoho podobného, jako jsem já, někoho, kdo mě ve spoustě věcí může pochopit, není tam třeba generační problém, že bych si nerozuměla s rodiči, že by rodiče nebyli schopní pobrat, jako co se děje, to moji sourozenci jsou schopni, furt to беру jako v podstatě nejbližší lidi pro mě, hned po rodičích.“

Prostřední respondent (Jan): „Že jsem měl možnost vyrůstat v rodině. Nevím, jak to říct. Nebyl jsem jedináček, tak jsem si mohl osvojit nějaký věci v rámci rodiny z toho nukleárního jádra, co jsem se poznal s rodičema. A samozřejmě si myslím, že je to daný tím, jak jsme se na tom světě objevovali postupně v těch jednotlivých etapách a viděl ty věci u těch sourozenců. Někaký sociální citění a tak.“

Nejstarší respondent (Monika): „Výhoda je, že kdybych potřebovala, tak se můžu obrátit..a prostě se postaraj.. nebo né postaraj, ale nenechaj tě v čemkoli...“

Závěr

Dětství sourozenců, kteří vyrůstali v počtu tří dětí je velmi rozmanité. U sourozenců stejného pohlaví se jistě nelze vyhnout případným soupeřením a konfliktům, které jsou běžnou odezvou, pokud spolu děti tráví většinu volného času. Na druhou stranu si do určité doby vystačili pouze spolu a bez vrstevníků.

Důležitý je ve vzájemných vztazích v tomto počtu sourozenců věkový rozdíl mezi nimi. Vyšší věkový rozdíl může vystavovat riziko, že mezi sourozenci nenastane tak silné pouto a vznikne mezi nimi jakýsi odstup.

Všichni respondenti se shodli na spravedlivém dělení úloh v domácnosti, stanovené jejich rodiči. Chlapci většinou zastávali mužské práce vedené otcem a děvčata fungovala naopak s matkou v domácnosti. Sourozenci si uvědomují, že v tomto ohledu bylo vše rodiči spravedlivě vedené.

Sourozenci přiznávají utužení vzájemných vztahů, které nastalo až s přibývajícím věkem. Vnímají, že věková rozdílnost nehraje již tak velkou roli a nacházejí více společných témat. Jejich vztahy se více přibližují vztahům přátelským.

Sourozenci zároveň popisují skutečnost, že komunikace mezi nimi se zlepšila, přesto stále preferují osobní setkání. Dorozumívají se především díky sociálním sítím a telefonickým způsobem.

Sourozenci se společně scházejí většinou skrze příležitosti, kterými jsou například rodinné oslavy. Možným důsledkem omezených setkání je existující vzdálenost mezi nimi. Více se scházejí po dvou než všichni tři.

K typickým rysům prvorozených dětí lze přiřadit zodpovědnost, svědomitost a ambiciózní povahu. Nelze vyloučit, že mezi svými sourozenci nejvíce dominují školními i pracovními úspěchy. Na druhou stranu jsou ale vystaveni řadě povinností.

Druhorozené děti nelze odhadnout s přesností. Přiřazené charakterové rysy prostředních narozených dětí se mohou různit i v průběhu života měnit. Záleží, jakou cestou se vydají. Respondenti prostředního sourozence popisovali jako přemýšlivého a tichého.

Nejmladším dětem lze potvrdit „nálepku“ extroverti. Jsou otevření, společenší, mají hodně přátel. Zároveň ale vyžadují pozornost a mohou být někdy temperamentní, vzpurní.

Jako výhodu v sourozeneckých vztazích sourozenci spatřují jejich společnou historii a společný původ. Zároveň sourozenci představují někoho, kdo je ze stejných podmínek. Dále pak považují za výhodu vzájemnou oporu a pochopení, které v rámci stejných poměrů naleznou pouze u sourozenců.

V rámci zjištění se domnívám, že sourozenecké konstelace mají vliv na role sourozenců a jejich vzájemné vztahy. Více odpovědnosti nesou spíše prvorození, jak lze vidět v odpovědích, např. prvorozená dcera u druhé skupiny sourozenců plní potřebné funkce v péči o rodinu, zároveň uvedla, že bydlí nedaleko od nich. Naopak prostřední sourozenci se snaží udržovat častý kontakt, ve snaze o rodinnou soudržnost. Zároveň spatřuji značný rozdíl ve zkoumané etapě, tzv. mladé dospělosti, oproti období dětství. Respondenti si v této etapě uvědomují totožný původ a podmínky, ve kterých vyrůstali. V tomto období spatřují více společných témat a jejich vztah spíše přechází ke vztahu přátelskému. Přestože vzájemný vztah v mladé dospělosti již nestojí na principu každodennosti a nastává mezi sourozenci dělicí vzdálenost, vztah mezi nimi se prohlubuje a člověk nabývá vědomí o společné integritě. Tyto role a vztahy může ovlivnit např. věkový rozdíl, který byl spatřen u druhé skupiny sourozenců, a to mezi nejmladší a nejstarší respondentkou. Ale i tam nastala změna v pozdějším věku.

Seznam použité literatury

- ADLER, Alfred. 1999. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora
- ADLER, Alfred. 2018. *Člověk, jaký je: základy individuální psychologie*. Přeložil Karel VALEŠKA. Praha: Portál
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Úplné rodiny* [online tabulka]. In Český statistický úřad [online]. 20.12.2014. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/41n2-02-ziskane_ze_sldb_2001-1_uplne_rodiny
- DOSEDLOVÁ, Jaroslava. *Životní poledne ve střední dospělosti*. Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy [online]. 2017, 31(3) Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/zivotni-poledne-ve-stredni-dospelosti>
- FABER, Adele a Elaine MAZLISH. 2009. *Sourozenci bez rivalry*. Brno: Computer Press
- JANDOUREK, Jan. 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál
- LEMAN, Kevin. 2008. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 4. Přeložil Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál
- MARKHAM, Laura. 2017. *Aha! Rodičovství - sourozenci: jak zabránit sporům mezi sourozenci a vychovat z nich přátele na celý život*. Přeložil Jana VLKOVÁ. Praha: Kristián entertainment
- MOŽNÝ, Ivo. 2008. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty (Sociologické nakladatelství).

NOVÁK, Tomáš. 2007. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada. Pro rodiče.

POSPÍŠIL, Jiří. *Principy rodiny a jejich historické kořeny*. In: Old paidagogos [online]. 2000, 15. 11. 2000 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://old.paidagogos.net/1/1.html>

RADIMSKÁ, Radka. 2003. „The Individual and the Family: The Theory of Private Life According to François de Singly“. *Czech Sociological Review* 39 (5): 667-685.

SÝKOROVÁ, Dana. 2019. „Siblinghood in Older Age: A Contribution to a Theoretical Discussion.“ *Czech Sociological Review* 55 (1): 87-110.

ŠLECHTOVÁ, Hana. 2019. „Proměna role sourozence z hlediska životní dráhy optikou současné francouzsko-jazyčné sociologie“. *Sociológia* 51 (4): 367-392.

VANČUROVÁ, Eva. 1966. *Vztahy mezi sourozenci*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Rodičům o výchově dětí.

Přílohy

Příloha č.1 – Ukázka z kódování v programu MAXQDA

The screenshot displays the MAXQDA 2020 software interface. The top menu bar includes options like Domů, Import, Kódy, Poznámky, Proměnné, Analýza, Smíšené metody, Vizuali nástroje, Reporty, Stats, and MAXDiction. Below the menu is a toolbar with icons for various functions such as 'Nový projekt', 'Otevřít projekt', 'Soustava dokumentů', 'Soustava kódů', 'Prohlížeč dokumentů', 'Získané segmenty', 'Logbook', 'Týmová práce', 'Sloučit projekty', 'Uložit projekt jako', 'Uložit a anonymizovat projekt', 'Projekt z aktivovaných dokumentů', 'Externí soubory', and 'Data archivů'.

The main window is titled 'Prohlížeč dokumentů: Kristián - nejmladší (80 Odstavce)'. It shows a document with text and a code system on the left. The code system is titled 'Soustava kódů' and lists various codes with their respective counts:

Code	Count
Co si odnesli z dětství	9
COVID	3
Setkávání se	19
Komunikace	15
Současný stav vzájemných vztahů	52
Nevýhoda na sourozeneckých vztazích	3
Výhoda na sourozeneckých vztazích	11
Popis sebe	29
Popis sourozenců	34
Vzpomínky na dětství	79
Sety	0

The document text is displayed in the main area, with a vertical scroll bar on the right. The text includes several paragraphs, some of which are highlighted in yellow. The code system on the left is linked to the text, with lines indicating where the codes are applied. The interface also shows a search bar at the bottom with the text 'Jednoduchý vyhledávací dotaz (OR kombinace kódů)'.

Příloha č.2 – Scénář rozhovoru

OTÁZKY PRO ROZHOVORY – OKRUHY OTÁZEK

JAKÉ BYLO DĚTSTVÍ RESPONDENTA? VZTAHY SE SOUROZENCI, KDYŽ BYLI TŘI (HARMONICKÉ, PŘÁTELSKÉ, NAPJATÉ, NORMÁLNÍ, JEDNOU TAK, JEDNOU JINAK)

POPSAT SEBE, SVÉ SOUROZENCE, JACÍ JSOU

RODIČE, JESTLI NĚKOHO UPŘEDNOSTŇOVALI, ANO NE, PROČ?

KONFLIKTY, ŽÁRLIVOST, HLÍDÁNÍ, V DĚTSTVÍ – ÚLOHY, ROZDĚLENÍ PRACÍ

VZTAHY TEĎ JSOU JAKÉ? – V DOSPĚLOSTI, JESTLI RESPONDENT VNÍMÁ ROZDÍLY, ÚLOHY

JAK SPOLU TEĎ SOUROZENCI KOMUNIKUJÍ, JAK ČASTO, ZA JAKÝM ÚČELEM, JAK ČASTO SE SCHÁZEJÍ A ZA JAKÝM ÚČELEM

JAKOU FUNKCI BY MĚLI SOUROZENCI PODLE RESPONDENTA ZASTÁVAT OPROTI KAMARÁDŮM, JAKOU ZODPOVĚDNOST PŘEBÍRÁ ON VŮČI NIM

DŮVĚRA, PŘÁTELSKÝ VZTAH ANO/NE, K NĚJAKÉMU BLÍŽ, KE DRUHÉMU NE

CO PRO RESPONDENTA TEĎ V DOSPĚLÉM VĚKU SOUROZENECTVÍ ZNAMENÁ A JAKÉ VÝHODY/NEVÝHODY V SOUROZENECKÝCH VZTAZÍCH SPATŘUJE

ZDALI BY CHTĚL DO BUDOUCNA VE VZTAHU SE SOUROZENCI NĚCO ZMĚNIT